

Heikki Simonen

Yksin turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden nuorten kokemuksia yläkoulusta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

31.10.2023

Tekijä	Heikki Simonen
Otsikko	Yksin turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden nuorten kokemuksia yläkoulusta
Sivumäärä	36 sivua + 3 liitettä
Aika	31.10.2023
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaajat	Lehtori Taina Konttinen Sivutoiminen opettaja Maiju Rätty
<p>Tässä laadullisessa opinnäytetyössä tutkitaan, millaisia kokemuksia Suomeen yksin turvapaikanhakijoina tulleilla nuorilla on suomalaisesta peruskoulusta. Opinnäytteen yhteistyökumppani on Euroopan Unionin tukema Breaking Barriers -hanke. Hankkeen tavoitteena on tukea yläkoulujen opettajia, jotka kohtaavat paljon kriisimaista tulevia nuoria. Opinnäytetyön keskeisiä sosiaalipedagogisia käsitteitä ovat osallisuus, kuuluminen ja toimijuus.</p> <p>Opinnäytetyön alussa luodaan katsaus siihen, millaista tutkimusta yksin tulleista nuorista on aiemmin tehty Suomessa ja muualla. Opinnäytetyössä esitellään tutkimustietoa pakolaistaustaisten henkilöiden usein kohtaamista haasteita. Siinä tuodaan esiin myös mahdollisten traumojen vaikutusta yksilön hyvinvointiin. Opinnäytetyöhön haastateltiin kolmea Suomeen yksin turvapaikanhakijana tullutta nuorta, jotka ovat käyneet yläkoulua Suomessa. Teemahaastattelussa kysyttiin, millaisia haasteita nuoret ovat peruskoulussa kohdanneet, ja millaista tukea he toivoisivat koululta ja opettajilta. Haastattelujen jälkeen aiheistoa analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.</p> <p>Opinnäytetyössä tehdyissä haastattelussa käy ilmi, että suomen kielen oppiminen on suuri haaste yksin tulleiden nuorten koulutaipaleella. Jos nuori kokee kielitaitonsa heikoksi, se vaikeuttaa muihin oppilaisiin tutustumista ja aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta koulussa. Haastatteluvastauksissa nuoret kaipasivat opettajilta ja luokkakavereilta lisää ymmärrystä kielitaitoon liittyvissä haasteissa ja tukea haasteista selviämiseen. Opettajilta toivottiin koulussa henkilökohtaista tukea, kulttuurisensitiivisyyttä ja aitoa kiinnostusta nuorten asioihin.</p> <p>Opinnäytetyön tulokset voivat auttaa yläkoulujen opettajia kohtaamaan maahanmuuttajataustaisia oppilaita paremmin. Aiempien tutkimusten ja tässä opinnäytetyössä tehtyjen löydösten mukaan koulun henkilökunnalla ja koko koulu yhteisöllä on merkittävä rooli valtaväestöön kuuluvien ja maahanmuuttajataustaisten nuorten välisten vertaissuhteiden muodostumisessa. Lisätutkimus yläkouluissa opiskelevien maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suomen kieleen liittyviin haasteisiin on tarpeen. Kielitaidon heikkous ei vaikuta vain oppisältöjen omaksumiseen, vaan myös sosiaalisiin suhteisiin, ja asiaan paneutuminen on siksi tärkeää nuorten hyvinvoinnin kannalta.</p>	
Avainsanat	maahanmuuttajanuoret, peruskoulu, kuuluminen, osallisuus, toimijuus

Author	Heikki Simonen
Title	Experiences of unaccompanied refugee minors in lower secondary schools in Finland
Number of Pages	36 pages + 3 appendices
Date	31 October 2023
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Instructors	Taina Konttinen, Senior Lecturer Maiju Rätty, Part-time Lecturer
<p>This Bachelor's thesis studies the experiences of unaccompanied refugee minors in lower secondary schools in Finland. The thesis was conducted in partnership with Breaking Barriers, a project co-funded by the European Union. The project aims to find tools to support lower secondary school subject teachers who often encounter students arriving from countries in crisis. Participation, belonging and human agency are the three most important socio-pedagogical terms used in the thesis.</p> <p>The first part of the thesis portrays previous studies about unaccompanied refugee youth in Finland and abroad. These studies describe how forced migration, and its related traumas might affect individuals. Three young persons with a refugee background were interviewed for this thesis. They were asked to describe their experiences in lower secondary schools in Finland. The focus of the interviews was on the challenges the youth have faced in school, and on the forms of support they would have needed from their teachers. The gathered data was then analyzed using techniques of content analysis.</p> <p>According to the interviews, learning and using the Finnish language is the biggest challenge for the unaccompanied refugee youth. For some of the interviewees, the experienced insecurity about the language affected their social life and feeling of belonging in school. The youth hoped for more support and understanding from their teachers and peers with the challenges of learning the language. Cultural competence, individual support, and genuine interest in the youth's lives were mentioned as good qualities of teachers.</p> <p>The information gathered in this thesis can help teachers in lower secondary schools to better answer to the needs of students with immigrant backgrounds. Based on previous studies and the findings of this thesis, the staff and the school community have a critical role in enabling and forming bridge-building peer relationships between the majority population students and students with an immigrant background. It is important to further study the language challenges the immigrant youth face in lower secondary schools in Finland. Those challenges affect not only learning outcomes, but social relationships as well, and therefore they are a crucial matter of well-being.</p>	
Keywords	unaccompanied refugee minors, lower secondary school, participation, belonging, human agency

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tausta	2
2.1	Opinnäytetyön yhteistyökumppani	2
2.2	Yksin alaikäisinä tulleet turvapaikanhakijat Suomessa	3
2.3	Pakolaisuus ilmiönä ja sen vaikutukset yksilölle	5
3	Nuoret osana yhteiskuntaa	7
3.1	Osallisuus ja kuuluminen	7
3.2	Toimijuus	9
3.3	Yhteiskunta ympärillä	10
4	Koulu nuorten elämässä	11
4.1	Valmistavalta luokalta perusopetukseen	11
4.2	Viihtyminen koulussa	12
4.3	Osallisuus ja kuuluminen peruskoulussa	13
4.4	Yksin tulleet nuoret ristipaineessa	15
5	Tutkimuksen toteutus ja tutkimusmenetelmät	15
5.1	Tutkimuskysymys ja tavoitteet	15
5.2	Tutkimuksen luonne ja aineiston keruu	16
5.3	Aineiston analyysimenetelmä	18
6	Tulokset	20
6.1	Haasteena kielitaito	20
6.2	Vahvuudet ja voimavarat	22
6.3	Opettajat, tuki ja palaute	23
6.4	Vaikuttaminen ja muutostoiveet	25
6.5	Muut koulunkäyntiin vaikuttavat asiat	26
7	Pohdinta	27
7.1	Johtopäätöksiä tuloksista	27
7.2	Pohdintaa tutkimuksen eettisyydestä	29
8	Lopuksi	31
	Lähteet	33

Liitteet

Liite 1. Informointilomake ja tietosuojaseloste

Liite 2. Suostumuslomake

Liite 3. Haastattelurunko

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aiheena on Suomeen yksin alaikäisinä turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten kokemukset koulunkäynnistä suomalaisissa yläkouluissa. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Breaking Barriers -hankkeen kanssa, joka on osa Euroopan Unionin yhteisrahoittamaa Interreg Central Baltic -ohjelmaa. Suomessa Breaking Barriers -hankkeen tarkoituksena on löytää keinoja tukea yläkoulujen aineenopettajia paremmin kohtaamaan ja ohjaamaan kriisimaista tulevia lapsia ja nuoria. Oman tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millaisia haasteita kriisimaista tulevat nuoret itse kokevat koulunkäynnissään. Haasteiden lisäksi halusin kuulla, mitä nuoret yleisesti koulunkäynnistä ajattelevat, millaisia toiveita heillä on kouluun liittyen ja mitkä ovat sellaisia asioita, jotka voisivat tehdä koulunkäynnistä helpompaa. Keräsin tietoa haastatteleamalla Suomeen yksin alaikäisinä turvapaikanhakijoina tulleita nuoria. Nuorilta keräämäni tieto kulkeutuu Breaking Barriers -hankkeen kautta yläkoulujen aineenopettajille, joilla on oppilainaan nuoria maahanmuuttajia.

Opinnäytetyöni aihe on tärkeä ja ajankohtainen maailmassa, jossa muuttoliike on suurta. Epävarma maailmantilanne uhkaa monista syistä ajaa entistä enemmän ihmisiä pois kotimaistaan. Arvioiden mukaan vuonna 2020 maailmassa oli pakolaisia ja turvapaikanhakijoita 30,5 miljoonaa. Pakolaisten määrä oli ennätysuusi. (World Migration Report 2022: 45.) Tulevaisuudessa todennäköisesti yhä useammat ihmiset joutuvat asettumaan heille vieraaseen maahan ja sopeutumaan sen kieleen, kulttuuriin ja järjestelmiin. On siksi tärkeää tutkia tapoja, joilla sopeutumisesta voi tehdä helpompaa. Henkilökohtaisesti olen kiinnostunut aiheesta, koska työskentelen yksin tulleiden nuorten parissa perheryhmäkodissa. Olen nähnyt, kuinka suuri rooli koululla on nuorten hyvinvoinnin kannalta, ja olen kiinnostunut siitä, miten kouluviihtyvyyttä voitaisiin lisätä. On mielestäni myös olennaista kuulla nuorten omia mielipiteitä sen sijaan, että keskityttäisiin vain opettajien haastatteluihin.

Tässä tutkimuksessa esitellään aluksi tähän mennessä tehtyä tutkimusta yksin tulleista alaikäisistä turvapaikanhakijoista. Sen jälkeen käyn läpi, millaisesta teoreettisesta viitekehystä aiheesta lähestyn. Esittelen tutkimustietoa siitä, millaisia haasteita yksin tulleet nuoret usein kohtaavat uudessa kotimaassaan ja matkalla sinne. Sivuan sitä, miten pakolaisuus voi vaikuttaa nuoren mielenterveyteen ja mitä seurauksia traumatisoivilla tapahtumilla voi olla – ja toisaalta, millaisia vahvuuksia ja voimavaroja turvapaikan-

hakijataustaisilla nuorilla usein on. Käsittelen nuorten kokemusta elämästä ja koulu- maailmasta osallisuuden, kuulumisen ja toimijuuden käsitteiden kautta. Käsitteet antavat hyvän työkalun tarkastella nuorten elämään vaikuttavia tekijöitä monesta näkökulmasta, ja ne kulkevat mukana myös tutkimukseni aineistonhankinnassa haastattelukysymyksissä. Esittelen teoriaosuuden jälkeen tutkimuskysymykseni, opinnäytetyöni tavoitteet ja toteuttamistavan. Tarkastelen sitten nuorilta saamiani haastatteluvastauksia. Lopuksi työssä paneudutaan tutkimuksen eettisiin kysymyksiin ja oman onnistumiseni arviointiin.

2 Tausta

2.1 Opinnäytetyön yhteistyökumppani

Opinnäytetyöni yhteistyökumppani Breaking Barriers on Euroopan Unionin tukema Interreg-hanke. Interreg Central Baltic -ohjelma on ollut toiminnassa vuodesta 2007 lähtien. Se tarjoaa rahoitusta muun muassa hankkeille, jotka parantavat julkisia palveluja. (Interreg Central Baltic Programme.) Breaking Barriers -hankkeessa on Metropolia Ammattikorkeakoulun lisäksi mukana kouluhallinto Latviassa ja oppilaitos Virossa. Suomen osahankkeen tavoitteena on tukea opettajia, jotka kohtaavat kriisimaista tulevia oppilaita yläkoulussa. Helsingissä hankkeen yhteistyökouluiksi valikoituivat Haagan ja Vesalan yläkoulut. (Ihamäki & Lassila 2023.) Toiminta on alkanut suomalaisten peruskoulujen tilanteen kartoittamisella ja tukijärjestelmään tutustumisella. Tarkoituksena on järjestää yhteistyökouluissa työpajoja niin opettajille kuin maahanmuuttajataustaisille, erityisen tuen tarpeessa oleville oppilaillekin. Työpajoissa kerätään tietoa opettajien ja oppilaiden vahvuuksista, toiveista ja tuen tarpeista. Näiden tietojen perusteella hankkeessa on tarkoitus kehittää uusia toimintamalleja ja tapoja, joilla maahanmuuttajataustaiset oppilaat viihtyisivät kouluissa paremmin. (Ihamäki & Lassila 2023.)

Loppuvuonna 2022 opinnäytetyöni aihetta pohtiessani kuulin Breaking Barriers -hankkeesta. Se herätti mielenkiintoni, sillä siirtolaisuuteen ja erityisesti siirtolaisten kotoutumiseen liittyvät kysymykset ovat kiinnostaneet minua läpi opintojeni. Työharjoitteluni yksin maahan tulleiden nuorten perheryhmäkodissa oli saanut minut kiinnostumaan erityisesti nuorista ryhmänä, ja heidän hyvinvointiinsa liittyvät kysymykset mietityttivät minua. Nuorten kanssa työskennellessäni huomasin, miten suuri merkitys koululla nuorille oli. Se saattoi olla selkeän positiivinen tai negatiivinen voima nuoren elämässä. Kävi ilmi, että Breaking Barriers -hankkeella olisi tilausta erityisesti nuorten näkökulman

esiintuomiseen, ja nopeasti syntyi idea perheryhmäkodissa asuvien nuorten haastattelemisesta. Monilla heistä on kokemuksia sekä valmistavista luokista että yleisopetukseen osallistumisesta. Tuntui, että heidän kokemuksistaan kuuleminen voisi tuottaa arvokasta tietoa maahanmuuttajataustaisia nuoria opettaville opettajille. Ajattelin myös, että jo nuorten kuuleminen itsessään on arvokasta. He ovat tehneet pitkän matkan ja ylittäneet valtavia esteitä tehdäkseen Suomesta uuden kotimaansa. He tutustuvat suomalaiseseen koulujärjestelmään eri näkökulmasta kuin kukaan muu, ja heiltä saatavan tiedon avulla voidaan mahdollisesti helpottaa tulevien nuorten koulutaivalta. Seuraavissa alaluvuissa kuvataan yksin liikkuneiden turvapaikanhakijanuorten kokemuksia uuteen maahan sopeutumisesta ja sinne matkustamisesta.

2.2 Yksin alaikäisinä tulleet turvapaikanhakijat Suomessa

Vuonna 2022 Suomeen saapui yksin 246 alaikäistä turvapaikanhakijaa (Maahanmuuttoviraston tilastot 2023). Yhteensä alaikäisiä, yksin liikkuneita turvapaikanhakijoita tuli Euroopan unionin maihin sekä Sveitsiin ja Norjaan samana vuonna yli 42 000 (Eurostat 2023). Yksin tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrä EU:ssa, Norjassa ja Sveitsissä oli vuonna 2022 suurin sitten huippuvuoden 2015: silloin alaikäisiä turvapaikanhakijoita tuli yksin lähes 100 000 (Eurostat 2023). Suomeen heistä saapui 3024 henkilöä (Maahanmuuttoviraston tilastot 2016). Vaikka Suomeen yksin tulleiden nuorten määrät ovat vaihdelleet, tulijoiden yleisimmät kansalaisuudet ovat pysyneet samoina. Eniten turvapaikanhakijoita tulee Suomeen Afganistanista, Irakista ja Somaliasta. (Maahanmuuttoviraston lehdistötiedote 2022.) Valitettavasti turvapaikanhakijoiden määrän vähentyminen ei kerro siitä, että turvapaikan hakemisen ja pakolaisuuden syyt olisivat poistuneet. Maahanmuuttoviraston ylijohdajan mukaan konfliktialueiden läheltä muuttaminen on vaikeaa. Vain pieni osa kriisialueilla asuvista ihmisistä pääsee lähtemään pois. (Maahanmuuttoviraston lehdistötiedote 2022.) Vuoden 2016 jälkeen turvapaikan saaminen Suomesta on vaikeutunut, sillä laista on poistunut mahdollisuus saada turvapaikka humanitaarisen suojelun perusteella (Maahanmuuttoviraston lehdistötiedote 2016). EU:n tiukka rajakontrolli vaikeuttaa turvapaikanhakijoiden liikkumista entisestään (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018: 370).

Turvapaikanhakija tarkoittaa ulkomaalaista henkilöä, joka hakee oleskelulupaa ja suojelua toisesta valtiosta. Pakolaiseksi kutsutaan ihmistä, joka on saanut turvapaikan jostakin valtiosta. Turvapaikanhakija saa Suomessa pakolaisaseman, jos hän saa myönteisen päätöksen turvapaikkahakemukseensa. Pakolaiseksi kutsutaan Suomessa myös henkilöä, joka otetaan maahan pakolaiskiintiössä. (Turvapaikanhakijat ja pakolaiset.)

Selkeyden vuoksi käytän tekstissäni jatkossa alaikäisinä ilman huoltajaa Suomeen turvapaikanhakijoina tulleista nuorista termiä *yksin tulleet nuoret*. Turvapaikanhakija-sanan toistaminen nuorista puhuttaessa ei tunnu tarkoituksenmukaiselta, sillä opinnäytetyöni kohderyhmänä ovat nuoret, jotka ovat jo saaneet positiivisen päätöksen turvapaikkahakemukseensa eivätkä siten enää ole hakijoita. Yksin tullut -nimityskin voi olla hieman harhaanjohtava, sillä aina nuoret eivät ole saapuneet Suomeen täysin yksin, vaan joskus esimerkiksi sukulaisten kanssa. Se kuitenkin kuvaa riittävän tiiviisti sitä, että he ovat joutuneet eroon vanhemmistaan. Erilaisten termien käytön merkityksiä turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten kohdalla pohtivat mm. Anis ja Esberg (2018: 189–190).

Nuori, joka saapuu Suomeen ilman huoltajaa hakemaan turvapaikkaa, asuu hakuprosessin ajan alaikäisille tarkoitettussa vastaanottokeskuksessa tai joissakin tapauksissa yksityismajoituksessa. (Turvapaikka Suomesta.) Yksin tulleelle alaikäiselle määrätään käräjäoikeudessa edustaja, joka toimii nuoren huoltajan roolissa. Edustaja auttaa nuorta viranomaisasioissa ja on esimerkiksi läsnä turvapaikkapuhuttelussa. Nuoren päivittäisestä huolenpidosta ja kasvatuksesta huolehtii kuitenkin vastaanottokeskus, ei edustaja. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011.) Jos yksin tullut alaikäinen saa myönteisen turvapaikkapäätöksen, hänelle haetaan kuntapaikka ja hän muuttaa asumaan perheryhmäkotiin, tukiasuntoon tai perhehoitoon. Nuoren asuinkunta on vastuussa siitä, että hänen huolenpitonsa ja kasvatuksensa vastaa hänen tarpeitaan. Hän on oikeutettu kaikkiin palveluihin, jotka ovat muidenkin kuntalaisten käytössä. Lisäksi yksin maahan tullut alaikäinen on useimmiten oikeutettu erilaisiin tukitoimiin. (Kotoutumisen osaamiskeskus.)

Kaikille yksin tulleille alaikäisille luodaan oma henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma. Yksintulleen alaikäisen kuntapalveluihin lukeutuu myös koulunkäynti, ja kotoutumissuunnitelma sisältää lapsen tai nuoren tasoille sopivaa koulutusta, kuten peruskoulua, ammatillista koulutusta tai lukio-opintoja. Suunnitelmassa kuvataan nuoren tuen tarpeita. Siihen voi kuulua esimerkiksi erilaisia harrastuksia tai muuta vapaa-ajan toimintaa, joilla tuetaan nuoren hyvinvointia. Nuorta tuetaan moniammatillisen yhteistyön avulla. Oppilaitos ohjaa nuoren opintojen etenemistä. (Kotoutumisen osaamiskeskus.)

Suuri osa yksin tulleista nuorista asuu ennen täysi-ikäistymistään perheryhmäkodissa, joka perhe-nimestään huolimatta voi olla laitospäinen ympäristö. Yhdessä rakennuksessa voidaan majoittaa jopa 24 nuorta (Lastensuojelulaki 417/2007 § 59). Nuori voi asua perheryhmäkodissa kuukausista vuoteen tai useampaan. Perheryhmäkodilla on

siis valtava vaikutus siihen, millaiseksi nuoren elämä Suomessa muodostuu. Yksin tulleiden turvapaikanhakijalasten asumispolkuja ja kodin tuntua tutkinut Outi Kauko (2018) havaitsi, että suurelle osalle lapsista ”koti” tarkoittaa perheen kotia lähtömaassa, mutta monet mieltävät myös nykyisen asuinpaikkansa kodiksi. Koti yhdistyy vahvasti ajatukseen perheestä, mutta myös perheryhmäkodin pysyvät aikuiset tai suomalaiset ystävät ja näiden perheet voivat luoda kodin tuntua. (Kauko 2018: 161–162.) Nuori voi kokea, että hänellä on rinnakkain kaksi kotia, toinen lähtömaassa ja toinen Suomessa. Kahden kodin kokemus voi kuitenkin sisältää tunteen siitä, ettei kuulu täysin kumpaankaan. (Kauko 2018: 163.) Jatkuvuuden tunne, arkiset rutiinit ja monipuoliset sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä kodin tunnun luomisessa (Kauko 2018: 167–168). Opinnäytetyöni seuraavissa luvuissa havaitaan, että ne määrittelevät laajemminkin turvapaikanhakijataustaisten nuorten hyvinvointia ja viihtyvyyttä.

2.3 Pakolaisuus ilmiönä ja sen vaikutukset yksilölle

Kun kerron ihmisille, että työskentelen Suomeen yksin alaikäisinä turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten parissa, on kuuliija usein järkyttynyt siitä, että ilmiö yksin tulleista nuorista on olemassa. Itsellenikin tieto oli vielä vähän aikaa sitten uusi ja pysäyttävä. Millaisessa maailmassa lapset joutuvat matkaan kohti tuntematonta ilman perheitään? Tässä luvussa kuvataan ensin yleisiä syitä kotimaasta pakenemiseen. Käsittelen sitten niitä ongelmia, joita yksin liikkuvat nuoret saattavat kohdata matkallaan ja myöhemmin saavuttuaan Suomeen. Lopuksi luvussa keskitytään voimavaroihin ja vahvuuksiin, joita nuorilta usein löytyy. Pakolaisuuden taustalla on moninaisia syitä. Niitä ovat esimerkiksi luonnonkatastrofit, kansainväliset konfliktit ja sodat tai kotimaassa koettu vaino. Suurella osalla pakolaisista on siis lähtömaassaan tapahtuneita, mahdollisesti traumatisoivia kokemuksia väkivallasta. (Castaneda ym. 2018: 49–50.) Matka maahan, jossa pakolainen hakee turvapaikkaa, voi olla vaarallinen ja traumatisoiva. Lähteminen kotimaasta voi olla suunnittelematon ja äkillinen, eikä matkan kestosta, matkantekotavoista tai edes päämäärästä ole välttämättä tietoa. Joskus perheet lähtevät pakomatkalta yhdessä, mutta joutuvat eroon toisistaan matkan aikana. Lapsi tai nuori voi myös lähteä matkaan alun alkaenkin yksin. Erityisesti yksin pakenevat lapset ja nuoret ovat matkan aikana haavoittuvassa asemassa, sillä esimerkiksi ihmisalakuljettajien kanssa asioiminen on vaarallista. (Castaneda ym. 2018: 50.) Matkan pään saavuttaminen voi tarjota pakolaiselle turvaa ja toivoa, mutta usein uudessa kotimaassa kohdataan myös mielen-terveyttä uhkaavia haasteita (Castaneda ym. 2018: 51). Sanotaan, että on lottovoitto syntyä Suomeen, mutta maahan muilla tavoin päätyneiden onni ei välttämättä ole yhtä hyvä.

Turvapaikkaprosessin aikana ja kotoutumisvaiheessa on monta tekijää, jotka voivat kuormittaa maahan yksin tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan mielenterveyttä. Asuinpaikka voi oleskelulupaprosessin aikana ja sen jälkeen vaihtua useasti. Prosessi voi pitkittyä ja vaatia uusia hakemuksia. Huoli muualla asuvasta perheestä on usein suuri, eikä perheenjäsenten olinpaikka ole aina tiedossa. Lapsen tai nuoren fyysinen terveys voi olla heikko, tai hän voi kantaa huolta ja vastuuta toisen läheisen hyvinvoinnista. (Castaneda ym. 2018: 376.) Yksin maahan tulleen alaikäisen nuoren suhde muualla asuvaan perheeseen voi olla mutkikas. On mahdollista, että lähtömaassa oleva perhe vaatii nuorta järjestämään heidätkin Suomeen, vaikka asia ei ole nuoren päätettävissä. Perhe voi myös edellyttää nuorelta rahan lähettämistä kotimaahan. Perheenyhdistämisprosessi on usein pitkä ja raastava, eikä lopputuloksena ole välttämättä myönteinen päätös. Perheenyhdistämisäädäntöä on Suomessa tiukennettu niin, että perheen saaminen Suomeen on epätodennäköistä. Prosessi vaatii rahaa, aikaa ja muita resursseja, joita nuorella ja hänen perheellään ei usein ole. Nuoren mielenterveyteen voi vaikuttaa heikentävästi ajatus siitä, että edessä on loputtomalta tuntuva ajanjakso ilman perheen näkemistä. Perheenyhdistämisprosessi voi hitaudessaan aiheuttaa nuorelle myös syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteita, vaikka asian ratkaisu ei olekaan hänen käsissään. (Castaneda ym. 2018: 376.)

On selvää, että turvapaikanhakijanuorten elämässä riittää haasteita ja vastoinkäymisiä, mutta on tärkeää muistaa, ettei se ole koko kuva totuudesta. Kaukko (2015) nostaa turvapaikanhakijoina maahan yksin tulleiden nuorten parissa tekemässään väitöskirjassa esiin patologisoinnin vaaran. Osa tutkimukseen osallistuneista nuorista koki loukkaavana yleisen oletuksen siitä, että he olisivat automaattisesti murtuneita ja traumatisoituja, koska he ovat tulleet maahan turvapaikanhakijoina. Nuoret kertoivat, että he olivat elämässään usein ihan tyytyväisiä ja iloisia. (Kaukko 2015: 81.) Patologisoinnin riskeistä on kirjoitettu muissakin nuoria turvapaikanhakijoita koskevissa tutkimuksissa. Correa-Velez, Gifford ja Barnett (2010) kritisoivat turvapaikanhakijoihin kohdistunutta tutkimusta siitä, että se määrittelee hyvinvoinnin, *well-being*, usein suhteessa pakolaiskokemuksen traumaan. Tällöin ei huomioida ihmisen elämää kokonaisuutena. Yksilö nähdään menneisyyden vankina, eikä hyvän tulevaisuuden mahdollisuuksia tunnusteta. (Correa-Velez ym. 2010: 1400.) Kritiikki on helppo ymmärtää, kun on itse seurannut turvapaikanhakijataustaisten nuorten elämää läheltä. Surun ja vaikeuksien keskellä on naurua, onnistumisia ja haaveita tulevaisuudesta.

3 Nuoret osana yhteiskuntaa

Opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ovat osallisuus, kuuluminen ja toimijuus. Käsitteet ovat sosiaalipedagogiikassa tunnettuja ja olennaisessa asemassa. Mielestäni nämä käsitteet tarjoavat hyvän mahdollisuuden kuvailla maahanmuuttajanuorten suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan. Ne myös antavat tilaa kuvitella sitä, millainen tuo suhde voisi parhaimmillaan olla. Osallisuus, kuulumisen kokemus ja toimijuus kulkevat mukana opinnäytetyössäni paitsi teoreettisena lähtökohtana, myös konkreettisesti ohjaamassa omaa toimintaani aineistonkeruussa nuorten haastattelijana. Tässä luvussa kerron, miten nämä kolme käsitettä opinnäytetyössäni on ymmärretty. Käsittelem myös sitä, mitä käsitteiden toteutuminen yksin tulleiden nuorten kohdalla vaatii.

3.1 Osallisuus ja kuuluminen

Osallisuuden ja kuulumisen kokemukset ovat tärkeitä hyvinvoinnin kannalta, puhtaana sitten turvapaikanhakijoista tai kenestä tahansa ihmisestä. Nivalan ja Ryytäsen (2019) mukaan osallisuuden käsite koskee yksilön, yhteisöjen ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Käsitteellä kuvataan sitä, millainen ihmisen ja yhteisön suhde parhaimmillaan voisi olla. Osallisuuden toteutuminen edellyttää sitä, että ihminen ”on osa, toimii osana ja kokee olevansa osa yhteisöä”. (Nivala & Ryytäsen 2019: 138.) Osallisuus voi toteutua eri kokoisissa yhteisöissä. Sosiaalipedagogisesti ajatellen osallisuus rakentuu ihmisten kohtaamisissa ja aidoissa vuorovaikutussuhteissa, joiden pohjalta muodostuu tunne kuulumisesta yhteisöön. Osallisuuden toteutuminen edellyttää siis osallistumista yhteisön toimintaan, yhteisöön kuulumista ja kuulumisen tunnetta. (Nivala ja Ryytäsen 2019: 138.)

Osallisuus on mahdollista vain, kun ihmisellä on mahdollisuus osallistua täysivaltaisesti yhteisön toimintaan ja vaikuttaa sen päätöksentekoon (Nivala & Ryytäsen 2019: 138). Pelkkä osallistuminen ei kuitenkaan riitä, vaan osallisuuden toteutumiseksi tarvitaan myös kuulumisen tunne. Englannin kielessä osallisuutta kuvataan kahdella eri termillä: *participation* eli osallistuminen ja *belonging* eli kuuluminen. (Nivala & Ryytäsen 2019: 139–140.) Kuuluminen on henkilökohtainen tunne siitä, että on yhteydessä ympäristöönsä ja löytänyt oman paikkansa ja tapansa olla ja toimia ympäristössään. Kuulumisen kokemuksesta voi kuvailla kotoisuuden tunteeksi. Kuulumista on kuitenkin mahdollista tuntea myös sellaisissa yhteisöissä, joissa yksilöllä ei ole mahdollisuuksia osallistua yhteisön toimintaan, eikä osallisuus tällöin toteudu. Yhteisön on tarjottava tilaa ja

mahdollisuuksia ihmisten merkityksellisiin kohtaamisiin, jolloin voi syntyä tunne kuulumisesta. (Nivala & Ryyänen 2019: 139–141.)

Osallisuuden käsitettä voi lähestyä myös konkreettisemmasta näkökulmasta: osallisuus on oikeutta terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin (Castaneda ym. 2018: 78). Osallisuus voi toteutua, kun ihmisellä on kyky ja mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Osallisuus on tunne päätösvallasta omaan elämään, tunne aktiivisesta kansalaisuudesta. (Castaneda ym. 2018: 78.)

Kaikki aiemmin mainitut osallisuuden määritelmät avautuvat mielestäni parhaiten, kun pohtii osallisuuden vastakohtaa: olla osaton. Jos ei ole osaa mistään, ei ole myöskään mitään kokonaista. Siten osallisuus voisi rakentua monista osista, ja mitä enemmän niitä ihmisellä on, sitä lähempänä ollaan täyttä.

Miten voitaisiin parantaa yksin maahan tulleiden nuorten osallisuuden ja kuulumisen kokemusta? Honkasalo (2016: 11) nostaa esiin sen, että nuoret tarvitsisivat elämäänsä sellaisia yhteisöllisyyden muotoja, jotka mahdollistaisivat perheenomaisen osallisuuden tunteen kokemista tilanteessa, jossa nuoren oma perhe on kaukana tai kadoksissa. Honkasalo kirjoittaa, että ystävyysuhteet suomalaisten nuorten kanssa ovat monien yksin turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten toiveissa, mutta niiden toteutuminen on usein hankalaa. Ystävien saamisen hankaluus voi olla esteenä osallisuuden tunteiden kokemiselle. (Honkasalo 2016: 11.) Tätä tukevat myös Correa-Velezin ym. (2010) havainnot pakolaistaustaisten nuorten hyvinvoinnista tehdyssä kolmivuotisessa tutkimuksessa Australiassa. Ystävyysuhteet oman etnisen ryhmän sisällä ovat tärkeitä, mutta niiden lisäksi tarvitaan yhteyksiä luovia ihmissuhteita valtaväestöön, jotta saadaan koitoisuuden ja kuulumisen kokemuksia. Tällaiset ihmissuhteet ovat äärimmäisen tärkeitä turvapaikanhakijataustaisille nuorille, jotta he voivat aktiivisesti osallistua ja antaa oman panoksensa yhteiskunnalle. Avoimuutta ja mukaan ottamista korostavat ja edistävät käytännöt ja palvelut yhteiskunnassa olisivat siis keskeisiä strategioita pakolaistaustaisten nuorten hyvinvoinnin lisäämisessä. (Correa-Velez ym. 2010: 1406.)

Nuorten osallisuuden kokemukset näyttävät toteutuvan parhaiten, kun heidän arkensa on mielekkäästi rytmitetty ja heillä on ympärillään kuuntelevia ja ymmärtäviä aikuisia, jotka ottavat nuorten huolet tosissaan (Honkasalo 2016: 13). Mielekkäästä arjesta ja siihen vaikuttamisen tärkeydestä kirjoittaa myös Kauko (2015). Hän tutki väitöskirjassaan yksin Suomeen tulleiden tyttöjen osallisuuden kokemuksia vastaanottokeskuksessa. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista tytöistä oli yläkouluikäisiä. He kuvaavat osallisuutta mahdollisuutena paitsi kertoa mielipiteitään, myös valita olla hiljaa. Osallisuus merkitsee heille myös sitä, että elämään saa sisällyttää ”tavallisia asioita”.

(Kaukko 2015: 77.) Mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään on tärkeää, vaikka ulkopuolisen silmin asiat saattavat näyttää pieniltä: tutkimuksen tytöt halusivat vaikuttaa huonekaverin valintaan, ruokalistan sisältöön ja siivousaikatauluihin. Isompiin asioihin vaikuttaminen voi olla kaukaista heidän elämässään, ja siksi pienemmät valinnat voivat saada suurempaa painoarvoa ja vaikuttaa voimaannuttavasti. (Kaukko 2015: 79.) Arki-set askareet saattoivat olla samoja, joita tytöillä oli vastuulla lähtömaassaan, ja siten ne toivat tuttuudessaan järjestystä ja normaaliuden tuntua usein kaoottiseen arkeen. Omien tietojen ja taitojen hyödyntäminen antoi heille myös merkittävyyden ja hyödyllisyyden kokemuksia. (Kaukko 2015: 83.) Osallisuuden tukeminen ei siis vaadi aina kunnianhimoisia suunnitelmia, vaan pienet teot voivat riittää.

3.2 Toimijuus

Osallisuuden tukemiseen liittyy keskeisesti käsite toimijuudesta. Toimijuus on osa psyykkistä hyvinvointia. Toimijuutta on mahdollisuus, tahto ja voima vaikuttaa ja valita. Aktiivinen, vapaaehtoinen osallistuminen on toimijuutta. (Castaneda ym. 2018: 79.) Nivala ja Ryytänen (2019: 95) esittelevät filosofi Hannah Arendtin ajatuksen siitä, että toiminnan päämäärä ei välttämättä ole tärkeä, vaan toiminta ja toiminnallisuuden tunne voivat olla arvokkaita itsessään. Toimiessaan ihminen vaikuttaa ympäröivään maailmaan ja sen todellisuuteen, mutta toimii samalla ympäröivän todellisuuden ehdoilla. (Arendt Nivalan ja Ryytänen mukaan, 2019: 96.) Toimijuutta voi tukea keskittymällä ihmisen olemassa olevaan osaamiseen ja muihin voimavaroihin. Turvapaikanhakijoilla, niin lapsilla kuin aikuisilla, on Suomeen tullessaan taitoja, kykyjä ja osaamista, jotka voivat jäädä piiloon. Pakolaistaustaisten ihmisten parissa työskentelevien olisi tärkeää olla keskittymättä pelkästään tulijoiden ongelmiin ja haasteisiin, vaan tukea myös heidän kykyjään. (Castaneda ym. 2018: 80.) Myös Australiassa asuviin pakolaistaustaisiin nuoriin keskittyvässä tutkimuksessa huomattiin tämä: tutkijoiden mukaan tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat vahvoja toimijoita, joilla oli positiivisia voimavaroja selvitä kotoutumisen haasteista. Vaikka nuorilla oli ollut vaikea lapsuus, näyttäytyivät he tutkijoille uhrien sijaan toimijoina, joilla oli mahdollisuus saavuttaa hyvä elämä uudessa kotimaassa. (Correa-Velez ym. 2010: 1406.) On kuitenkin huomioitava, että tutkimukseen osallistui niin perheidensä kanssa Australiaan muuttaneita nuoria kuin yksin tulleitakin. Perheen kanssa asuminen näytti tutkimuksessa linkittyvän parempaan hyvinvointiin. (Correa-Velez ym. 2010: 1403.)

Yksin tulleiden nuorten kohdalla korostunut toimijuus ja itsenäisyys voi olla selviytymiskeino ja tapa vältellä negatiivisia tunteita ja kipeitä muistoja. Jatkuva aktiivisuus, harrastaminen ja muiden seurassa oleminen auttaa patoamaan yksinäisyyden tunnetta ja

ahdistusta. (Ní Raghallaigh & Gilligan 2010: 231). Oman itsenäisyyden korostaminen ja toisista riippumattomuus voivat antaa nuorelle turvaa epävakaassa elämäntilanteessa. Itsenäisyys ja ongelmien omakätinen ratkaisu voi olla ylpeyden aihe. Ihmissuhteet ovat nuorelle tärkeitä, mutta niistä ei haluta olla riippuvaisia. Tunne siitä, että asiat ovat omissa käsissä ja omalla toiminnalla on vaikutusta, voi auttaa nuoria selviämään tilanteessaan. (Ní Raghallaigh & Gilligan 2010: 231.) Turvapaikkaprosessissa nuoren toimijuutta ei juuri tunnisteta, vaan hän on toimenpiteiden ja päätösten kohde. Liiallinen itsenäisyyden ja aloitteellisuuden osoittaminen tässä prosessissa voisi jopa olla uhka oleskeluluvan saamiselle, jos nuoren todellista ikää aletaan epäillä. Oleskeluluvan saamisen jälkeen nuorelle voi olla tärkeä toteuttaa omaa toimijuuttaan, ja siksi ero menneen ja nykyisen elämän välillä saattaa olla suuri. (Björklund 2014: 59.) Vahvaan toimijuuteen yksin tulleiden nuorten kohdalla näyttää liittyvän myös vahva usko jumalaan. Jumalalta pyydetään apua ongelmissa selviytymiseen ja oikean polun löytämiseen, ja uskonto on yksi nuorten tärkeimmistä selviytymisstrategioista. (Ní Raghallaigh & Gilligan 2010: 231.) Tässä luvussa havaittiin, että toimijuus on yksin tulleiden nuorten kohdalla tavoiteltava ja tukemisen arvoinen asia. Se voi kuitenkin myös ylikorostua nuoren elämässä, joten tasapainon löytäminen on olennaista.

3.3 Yhteiskunta ympärillä

Turvapaikanhakijataustaisten ihmisten ongelmat johtuvat harvoin heistä itsestään, vaan ympäröivästä maailmasta. Monissa tutkimuksissa on havaittu, että yhteiskunnan rakenteet ja ilmapiiri vaikuttavat olennaisesti kotoutumisprosessin onnistumiseen. Turvapaikanhakijataustaisten nuorten hyvinvoinnin taso on vahvasti sidoksissa siihen, millaiseksi he kokevat sosiaalisen statuksensa yhteiskunnassa laajemmin (Correa-Velez ym. 2010: 1406). Poliittinen ilmapiiri ja maahanmuuttopolitiikan muutokset vaikuttavat yksin tulleisiin nuoriin. Kuusiston ja Korjonen-Kuusipuron (2018) mukaan heihin suhtaudutaan suomalaisessa yhteiskunnassa usein hallinnan kohteina sen sijaan, että heidän tunnistettaisiin olevan toimijoita ja oman elämänsä asiantuntijoita. Tällainen suhtautuminen lisää näköalattomuuden ja epävarmuuden kokemuksia nuorten arjessa. (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018: 370.) Perheenyhdistämisen vaikeuttaminen ja kielteiset tai lyhytaikaiset oleskelulupapäätökset ovat esimerkkejä poliittisista toimista, joilla on valtava vaikutus nuorten elämään. Yhteiskunta yhtäällä edellyttää nuorten kotoutumista ja velvoittaa heitä työskentelemään sen eteen, toisaalla ei lupaa jatkuvuutta tai tarjoa kotoutumiseen vaadittavia vakaita olosuhteita. (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018: 373.)

Syrjintä ja rasismi yhteiskunnassa vaikeuttavat kotoutumista. Suomessa afrikkalais-taustaiset maahanmuuttajat kokevat EU-maista eniten rassistista häirintää (European Union Agency for Fundamental Rights 2023: 58). Ulkomaalaistaustaisten syrjintä on melko yleistä esimerkiksi terveystalveissa, sosiaalipalveluissa, TE-toimistossa ja Kela:ssa. Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla on suuri riski joutua kiusatuksi tai jäädä ilman ystävää: joka viides ulkomaalaistaustainen poika joutuu viikoittain kiusatuksi ja joka kolmannella ei ole hyvää ystävää. (Castaneda ym. 2018: 75–76.) Maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemus siitä, onko heidät heidän sosiaalisissa piireissään otettu mukaan vai suljettu ulos, on suoraan yhteydessä heidän hyvinvointiinsa. Koettu sosiaalinen asema, syrjintä ja kiusaaminen ovat hyvinvointia määrittäviä tekijöitä. (Correa-Velez ym. 2010: 1404.) Suomessa asuvien maahanmuuttajataustaisten ihmisten osallisuuden, kuulumisen tunteen ja toimijuuden tukemiseksi tulisikin siis tehdä töitä valtaväestön parissa, jotta yhteiskunta olisi vastaanottavaisempi.

4 Koulu nuorten elämässä

Oppivelvollisuus koskee jokaista Suomessa vakinaisesti asuvaa alle 18-vuotiasta (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020 § 2). Siten turvapaikan saaneet, yksin tulleet nuoret kuuluvat myös oppivelvollisuuden piiriin. Koululla on suuri rooli nuorten elämässä, sillä se täyttää suuren osan heidän arkipäivistään. Koulu on keskeinen paikka ihmissuhteiden luomiselle, oman identiteetin etsimiselle ja omien vahvuuksien ja mielenkiinnonkohteiden löytämiselle. Yksin tulleille nuorille koulu on myös kotouttaja. Tässä luvussa kuvataan yksin tulneiden nuorten koulunkäyntiä Suomessa, esitellään tutkimustuloksia nuorten kouluviihtyvyydestä ja pohditaan, miten osallisuus ja kuuluminen koulussa toteutuvat. Luvun lopussa kuvataan, mitä seurauksia rasismilla ja syrjinnällä voi olla koulu-maailmassa ja miten yhteiskunnan paineet vaikuttavat yksin tulleisiin nuoriin.

4.1 Valmistavalta luokalta perusopetukseen

Valmistava luokka on usein yksin tulleille nuorille ensimmäinen askel suomalaisessa peruskoulussa. Valmistavan opetuksen tarkoituksena on nimensä mukaisesti valmistaa oppilasta esi- tai perusopetusta varten. Kielitaidon kehittäminen on valmistavan opetuksen tärkeimpiä tavoitteita. (Opetushallitus 2017: 3.) Oppilaan integrointi yleisopetukseen aloitetaan usein jo valmistavan opetuksen aikana. Siirtyminen perusopetukseen suunnitellaan yhdessä lapsen tai nuoren huoltajien ja koulun henkilökunnan kanssa, ja sen jälkeen suomen kielen opiskelu jatkuu eri oppiaineiden tunneilla. Integraatio perus-

opetukseen on tärkeää kotoutumisen kannalta. Yksin tulleen nuoren iästä ja koulutus-
tasosta riippuen koulutaival voi jatkua tavallisessa peruskoulussa tai esimerkiksi perus-
asteen opinnoilla aikuislukiossa. (Opetushallitus 2017: 10.)

Suomen kielen oppimisella voi olla suuri vaikutus nuoren menestymiselle koulussa val-
mistavan opetuksen jälkeen. Yleisopetuksessa suomi on nuorelle paitsi opiskeltava
kieli, myös oppimisen väline. Muut oppilaat voivat keskittyä pelkästään oppiaineiden
oppisisältöjen omaksumiseen, valmistavalle luokalle osallistunut joutuu tämän lisäksi
opiskelemaan myös kieltä. (Kyttälä & Sinkkonen & Ylinampa 2013: 15.) Yläkoulussa
oppiaineiden sisällöt ovat kielellisesti haastavia, ja koulujärjestelmä sekä aineiden oppi-
määrät voivat poiketa paljon muista maista (Kyttälä ym. 2013: 16). Laaksosen (2007)
tutkimuksessa maahanmuuttajaoppilaista erityiskouluissa noin puolet osallistujista ker-
toi, että heillä oli eniten vaikeuksia suomen kielessä. Oppilaat kokivat, että haasteet
kielen kanssa johtivat keskittymisvaikeuksiin ja häiriökäyttäytymiseen tunneilla. Tutki-
muksessa sekä kielivaikeudet että keskittymisongelmat olivat suurimmat syyt siihen,
että maahanmuuttajataustaisia oppilaita siirrettiin erityisopetukseen. (Laaksonen 2007:
135–136.) Suomen kielen osaamisen tasolla vaikuttaa olevan yhteys siihen, miten
maahanmuuttajataustaiset oppilaat koulussa pärjäävät ja viihtyvät. On kuitenkin vai-
keaa tunnistaa, milloin nuoren kouluvaikeuksien kohdalla on kyse psyykkisestä oirei-
luista, milloin varsinaisista oppimisvaikeuksista tai ongelmista kielen kanssa. Maahan-
muuttajataustaisella oppilaalla voi olla traumaattisia kokemuksia, joiden seuraukset voi-
vat vuosienkin jälkeen vaikuttaa hänen oppimiskykynsä. (Castaneda ym. 2018: 201–
202). Yksin maahan tulleen nuoren koulupolulla on siis syytä kiinnittää erityisesti huo-
miota suomen kielen oppimisen tukemiseen ja psyykkisen hyvinvoinnin kartoittami-
seen.

4.2 Viihtyminen koulussa

Nuoret viettävät koulussa suuren osan ajastaan. Tällöin se, miten koulussa viihdytään,
on hyvin tärkeää. Koulunkäynnillä voi olla merkittävä vaikutus yksin maahan tulleen
nuoren mielen hyvinvoinnille. Se antaa nuoren päivään rakenteen, edistää suomen tai
ruotsin kielen oppimista ja voi auttaa nuorta löytämään uusia ystäviä. (Castaneda ym.
2018: 377.) Koulun positiivista vaikutusta nuoren elämään tukee monilta osin myös
Helsingin kaupungin tutkimus *Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten hyvinvointi Hel-
singissä* (Ahtiainen & Mäki & Määttä & Saukkonen & Yijälä 2020). Tutkimus pohjautui
kouluterveyskyselyn tuloksiin ja se kohdistui kaikkiin ulkomaalaistaustaisiksi luokiteltui-

hin lapsiin ja nuoriin, ei pelkästään turvapaikanhakija- tai pakolaistaustaisiin. Tutkimuksessa eroteltiin kuitenkin, onko kyseessä Suomessa syntynyt ulkomaalaistaustainen, vai ulkomailla syntynyt ja Suomeen muuttanut. (Ahtiainen ym. 2020: 20.)

Esittelen tutkimuksesta muutamia tuloksia, jotka koskevat yläkoulua käyvien ulkomaalaistaustaisten nuorten kouluviihtyvyyttä. Tutkimuksen mukaan valtaosa ulkomaalaistaustaisista nuorista pitää koulunkäynnistä (Ahtiainen ym. 2020: 44.) Yläkouluikäisten nuorten kohdalla huomattiin, että ulkomaalaistaustaisten nuorten vastaukset ovat polarisoituneempia suomalaistaustaisiin verrattuna. Ulkomaalaistaustaisista nuorista suomalaistaustaisiin verrattuna useampi siis vastasi joko pitävänsä koulunkäynnistä hyvin paljon tai ei lainkaan. (Ahtiainen ym. 2020: 44). Suurin osa kaikista yläkoululaisista kokee luokkaviihtyvyyden hyväksi, eikä tilastossa näy merkittäviä eroja vastaajien syntyperän mukaan. Samoin suurimman osan mielestä oppimisyhteisön ilmapiirissä ei esiinny ongelmia. Ulkomaalaistaustaiset kuitenkin kokevat suomalaistaustaisia useammin ongelmia koulun ilmapiirissä. Ulkomaalaistaustaiset nuoret myös vastasivat muita useammin, että opettajat eivät rohkaise heitä mielipiteen ilmaisuun. (Ahtiainen ym. 2020: 49–51.)

Tutkimuksen (Ahtiainen ym. 2020) mukaan yläkoulussa opiskelevat ulkomaalaistaustaiset nuoret kokevat muita useammin välitunnit pelottavina, ovat yksinäisiä välitunneilla ja kaipaavat järjestettyä ohjelmaa välitunneille. Vaikutusmahdollisuuksiaan koulussa ulkomaalaistaustaiset nuoret pitävät parempina suomalaistaustaisten nuorten vastauksiin verrattuna. Ulkomaalaistaustaiset nuoret kokivat tutkimuksen mukaan useammin vaikeuksia kirjoittamista vaativissa koulutehtävissä verrattuna suomalaistaustaisiin nuoriin. Myös opetuksen seuraamisessa oppitunneilla ja opiskelussa käytettävien laitteiden käyttämisessä näkyi eroja: ulkomaalaistaustaiset kokevat nämä vaikeammiksi suomalaistaustaisten nuorten vastauksiin verrattuna. Kuitenkin monissa opiskelutaitoihin liittyvien haasteiden kokemuksissa ei näkynyt tilastollisesti merkittäviä eroja suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten nuorten vastauksissa. (Ahtiainen ym. 2020: 54–62.) Tutkimuksessa selvisi, että vaikka suurin osa nuorista pitää koulusta ja viihtyy siellä, ei ulkomaalaistaustaisten nuorten kouluviihtyvyys kaikilla osa-alueilla vastaa suomalaistaustaisten nuorten viihtyvyyttä (Ahtiainen ym. 2020: 123).

4.3 Osallisuus ja kuuluminen peruskoulussa

Koulu on tärkeä elementti nuoren arjen rytmittäjänä. Sen lisäksi koulunkäyminen voi tarjota maahan yksin turvapaikanhakijana tulleelle nuorelle osallisuuden kokemuksia.

Kaukko (2015) toteaa väitöskirjassaan, että tutkimukseen osallistuneille yksin alaikäisinä maahan tulleille tytöille koulunkäynti antaa keinon olla osallinen yhteiskunnassa sen jälkeen, kun he täysi-ikäistyvät ja muuttavat omilleen. Tytöt kokivat, että koulunkäyminen on lupaus paremmasta tulevaisuudesta. Koulussa opiskelu tarjosi heille myös nykyhetken kuulumisen ja merkityksellisyyden kokemuksia: he opiskelivat samoista kirjoista kuin muutkin luokan oppilaat, he olivat siis osa muita. (Kaukko 2015: 83.) Koulutus myös antaa nuorelle jotain pysyvää, mitä ei voi häneltä viedä pois, vaikka elämäntilanne tulevaisuudessa muuttuisikin (Kaukko 2015: 84).

Osallisuuden ja kuulumisen kokemuksiin vaikuttaa kiusaamisen ja rasismien kokeminen. Zacheus (2019) esittelee tuloksia pitkittäistutkimuksesta, jossa tutkittiin mm. kiusaamisen ja syrjinnän yleisyyttä nuorten keskuudessa ja nuorten kokemuksia rasismista. Tutkimukseen osallistuneista yhdeksäsluokkalaisista maahanmuuttajataustaisista oppilaista 25 % oli kokenut koulussa kiusaamista ja syrjintää. Määrä oli lähes sama valtaväestöön kuuluvilla, joista 23 % ilmoitti kohdanneensa kiusaamista ja syrjintää. (Zacheus 2019: 148.) Tutkimuksessa havaittiin, että Suomeen itse muuttaneet nuoret kokivat kiusaamista ja syrjintää useammin kuin toisen sukupolven maahanmuuttajataustaiset nuoret (Zacheus 2019: 150). Tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia oli se, että kokemukset kiusaamisesta ja syrjinnästä vähenevät perusasteelta toiselle asteelle siirryttäessä. Silti noin puolet nuorista arvioi, että Suomessa on paljon syrjintää. (Zacheus 2019: 166–167). Euroopan perusoikeusviraston teettämän kyselyn mukaan lähes 40 % afrikkalais-taustaisista vanhemmista Suomessa ilmoitti lapsensa kokeneen rassistista kohtelua peruskoulussa viimeisen vuoden aikana. (European Union Agency for Fundamental Rights 2023: 45). Kiusaamista, rasismia ja syrjintää koskevien tutkimusten tuloksia tarkastellessa on kuitenkin pohdittava, kuinka rehellisesti nuoret niihin vastaavat. Ongelmista vaikeneminen voi olla maahanmuuttajataustaisen nuoren selviytymiskeino tai kulttuurissa opittu tapa. Puhuminen menneistä tai nykyhetken ongelmista tai huolehtiminen tulevaisuudesta voidaan kokea epämukavaksi ja siksi vältettäväksi asiaksi (Castaneda ym. 2018: 200; Ní Raghallaig & Gilligan 2010: 230.)

Arkipäivän rasismi ilmenee koulussa nuorten keskinäisissä suhteissa esimerkiksi siten, että maahanmuuttajataustaisten nuorten odotetaan toimivan ”maassa maan tavalla”. Ajatusmallin mukaan maahanmuuttajataustaisten nuorten tulisi pyrkiä käyttäytymään suomalaisille totutuilla tavoilla, ja nuorten sopeutumattomuuden katsotaan johtuvan kulttuurieroista. Tällöin ”suomalaisen” kulttuurin katsotaan olevan muuttumaton ja oikea tapa elää, eikä toisenlaisille olemisen tavoille jää tilaa. (Souto 2011: 194.) Nuoret luovat suhteita lähinnä kulttuurisesti läheisinä pitämiensä ihmisten kanssa, jolloin maahan-

muuttajataustaisen nuoren mahdollisuudet muodostaa siltä rakentavia suhteita valtaväestöön kuuluvien kanssa jäävät pieniksi. Hyväksytyksi tuleminen vaatisi kulttuurillista suomalaistumista ja toisaalta kykyä ja jaksamista olla rohkea ja aloitteellinen sosiaalisissa tilanteissa. Maahanmuuttajataustainen nuori voi kokea, että muut ovat jo valmiiksi päättäneet, millainen hän on ja mihin hän kuuluu. Tällainen arkipäivän rasismi häivyttää nuoren yksilöllisyyden ja vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden luomista. (Souto 2011: 196–197.) Kuten jo edellisessä luvussa on todettu, maahanmuuttajataustaisen nuoren ihmissuhteet valtaväestöön kuuluvien kanssa ovat avainasemassa kotoutumisessa ja kuulumisen tunteen muodostumisessa.

4.4 Yksin tulleet nuoret ristipaineessa

Björklund (2014) kiinnittää huomiota siihen, että maahan yksin tulleet nuoret ovat elämässään monella tavalla taitekohdassa. Nuoret ovat jättäneet taakseen kaiken minkä ovat tunteneet, ja yrittävät sopeutua uuteen ympäristöön. He ovat myös aikuisuuden kynnyksellä samalla tavalla kuin muut ikäisensä. (Björklund 2014: 63.) Maahan yksin tullut nuori ei voi keskittyä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviin pohdintoihin yhtä intensiivisesti kuin muut ikäisensä, vaan hän joutuu usein samanaikaisesti murehtimaan perheensä kohtaloa ja järjestämään heidän saamistaan Suomeen. Björklund (2014) kuvaa yksin tulleiden nuorten irrallista asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa: he ovat fyysisesti täällä, mutta sosiaalisesti näkymättömiä. Nuorilla ei ole sosiaalista statusta, omaisuutta tai sukulaissuhteita. He ovat marginaalitullassa, jossa on vaikeaa toisaalta yrittää kotoutua uuteen maahan, ja toisaalta säilyttää kuulumisen tunne omaan perheeseen ja kulttuuriin. (Björklund 2014: 64–65.) Kaiken tämän keskellä ei tunnu ihmeelliseltä, jos esimerkiksi opiskelussa on hankaluuksia. Miten koulut palvelisivat parhaalla tavalla näitä nuoria, jotka ovat lapsia muiden joukossa, mutta joilla on sellaisia ongelmia, joita harvat aikuisetkaan joutuvat koskaan käsittelemään?

5 Tutkimuksen toteutus ja tutkimusmenetelmät

5.1 Tutkimuskysymys ja tavoitteet

Haluan opinnäytetyössäni tuoda esiin Suomeen yksin tulleiden nuorten kokemuksia suomalaisesta yläkoulusta. Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat seuraavat:

- Millaisia haasteita Suomeen yksin turvapaikanhakijoina tulleilla nuorilla on yläkoulussa?

- Millaista tukea Suomeen yksin turvapaikanhakijoina tulleet nuoret kaipaisivat koulussa?

Etsin opinnäytetyössäni vastauksia näihin kysymyksiin haastatteleamalla nuoria. Opinnäytetyöni tärkeimpänä tavoitteena pidin alusta asti nuorten äänen tuomista kuuluviin. Päämääräni on, että nuorten kokemat haasteet ja koulunkäyntiin liittyvät ongelmat tulisivat nuorten elämässä olevien aikuisten tietoon. Opinnäytetyöni yhteistyökumppanin, Breaking Barriers -hankkeen, avulla tietoa nuorten koulunkäynnin haasteista saadaan jaettua yläkoulujen opettajille. Yläkoulujen aineenopettajat saavat hankkeen myötä toivottavasti parempia valmiuksia kohdata kriisimaista tulevia nuoria nyt ja tulevaisuudessa.

5.2 Tutkimuksen luonne ja aineiston keruu

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen voi karkeasti määrittää sellaiseksi, jonka aineisto on tekstimuodossa. Vertailukohtana voi toimia kvantitatiivinen tutkimus, jossa aineisto on muodoltaan numeraalinen. (Eskola & Suoranta 2008: 13.) Laadullinen aineisto voi syntyä tutkijan toiminnan tuloksena, kuten haastattelu tai havainnointi. Aineisto voi kuitenkin olla olemassa myös tutkijasta riippumatta, kuten päiväkirjat tai kirjeet. (Eskola & Suoranta 2008: 15.) Oma aineistoni muodostui nuorten haastatteluista, jotka kirjoitin nauhoitteiden perusteella ylös tekstimuotoon. Ominaista laadulliselle tutkimukselle on myös se, että tutkija osallistuu jollakin tavalla tutkittavien elämään. Laadullisessa tutkimuksessa on myös usein tutkittavana pieni määrä tapauksia: aineiston tieteellisyyttä ei mitata määrällä, vaan laadulla. (Eskola & Suoranta 2008: 16–18.) Kvalitatiivisuus tutkimuksessa näkyy myös aineiston analyysitavassa. Aineistolähtöisessä analyysissä teoriaa rakennetaan aineistosta lähtien, ei päinvastoin. (Eskola & Suoranta 2008: 19.)

Tutkimukseni aineistonkeruu toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastateltavat rekrytoitiin pääkaupunkiseudulla sijaitsevasta perheryhmäkodista, jossa asuu Suomeen yksin turvapaikanhakijoina tulleet, oleskeluluvan ja kuntapaikan saaneita nuoria. Haastattelujen aikaan työskentelin itse kyseisessä ryhmäkodissa opintojeni ohella. Rekrytoin haastateltavat nuoret yhteistyössä perheryhmäkodin johtajan kanssa sen jälkeen, kun olin saanut tutkimukselleni tutkimusluvan. Esittelin haastattelun aiheen nuorille suullisesti, ja he saivat tutustua tutkimuksen informointi- ja tietosuojalomakkeeseen (liite 1). Sen jälkeen annoin nuorille reilusti aikaa pohtia haastatteluun osallistumista. Kävimme

haastatteluun rekrytoitavien nuorten kanssa huolellisesti läpi myös suostumuslomakkeen (liite 2) ennen sen allekirjoittamista. Haastattelut toteutettiin perheryhmäkodin tiloissa syys-lokakuussa 2023.

Haastatteluihin osallistui kolme nuorta. Kriteereinä osallistumiseen oli se, että nuori käy tai on hiljattain käynyt suomalaista yläkoulua, ja että hänen suomen kielen taitonsa on riittävän hyvä. Olisin mielelläni haastatellut tulkin välityksellä myös nuoria, joiden suomen kielen taitotaso on matalampi, mutta en valitettavasti voinut käyttää tulkkeja opinäytetyössäni. Haastatteluhetkellä kaikki osallistujat olivat jo päättäneet peruskoulunsa ja siirtyneet jatko-opintoihin. Peruskoulun käymisestä oli kuitenkin niin vähän aikaa, että se oli nuorilla yhä hyvin mielessä.

Haastattelujen tueksi kokosin kysymysrunгон (liite 3), jota pystyin käyttämään avukseni keskustelussa etenemiseen. Haastateltavat saivat kuitenkin vapaasti kertoa ajatuksistaan, enkä esittänyt kaikkia kysymyksiä kaikille haastateltaville samanlaisina tai samassa järjestyksessä. Kyse oli siis puolistrukturoidusta haastattelusta. Puolistrukturoidulle haastattelumenetelmälle on ominaista, että jotkin haastattelun osat ovat kiinteästi samanlaisia, mutta tilaa on myös poikkeamiselle (Hirsjärvi & Hurme 2009: 47). Tämänkaltainen haastattelumuoto on todettu toimivaksi erityisesti lapsia ja nuoria haastateltaessa. Haastattelutilanteessa on silloin mahdollista syventyä tiettyihin teemoihin haastateltavan vastauksien mukaan. (Kallinen & Pirskanen 2022: 69.) Kysymysteni tarkoituksena oli kannustaa nuoria kertomaan kaikenlaisista asioista, jotka vaikuttavat heidän mielestään koulunkäymiseen. Kysymysrungossa aihetta käsiteltiin niin kotilojen, luokkahuoneen ilmapiirin, opettajien kuin luokkakavereidenkin vaikutuksen kannalta. Haastateltavien suostumuksella nauhoitin haastattelut. Jälkeenpäin kirjoitin haastattelut ylös haastattelunauhoitteiden avulla. Kirjoitin haastattelunauhoitteet auki sanatarkasti, mutta en litteroinut esimerkiksi äännähdyksiä ja taukoja. Poistin aineistosta kaikki nuorten tunnistamista helpottavat asiat, kuten koulujen nimet ja maininnat nuorten lähtömaista. Annoin tutkimukseen osallistuneille nuorille koodit H1, H2 ja H3, joita käytän jatkossa viitatessani nuorten haastatteluvastauksiin.

Valitsin haastattelumenetelmäksi yksilöhaastattelun sen sijaan, että olisin toteuttanut aineistonkeruun esimerkiksi ryhmähaastattelussa. Yksilöhaastattelu antaa mahdollisuuden syvälliseen ja pohtivaan keskusteluun. Haastateltavan on helpompi tuoda ilmi omia mielipiteitään, kun läsnä ei ole muita. Siten nuori ei tule keskeytetyksi, ja haastattelutilanteeseen voi helpommin muodostua luottamuksen ilmapiiri. (Kallinen & Pirskanen 2022: 145.) Uskon, että ryhmähaastattelussa nuoret olisivat jättäneet jotain kertomatta, ja toisaalta jotkin teemat olisivat voineet saada suuremman painoarvon muiden läsnä

olevien nuorten yllyttämänä. Halusin tarjota nuorille haastatteluissa ympäristön, jossa he saavat täyden huomioni, ja ajattelen, että se kannusti nuoria pohtimaan peruskoulu-kokemuksiaan syvällisesti ja monipuolisesti.

Kallinen ja Pirskanen (2022: 54–55) kirjoittavat lasten ja nuorten kanssa tehtävien tutkimushaastattelujen erityispiirteistä. He esittelevät Yhdistyneiden kansakuntien periaatteet lasten kanssa työskentelyyn, jotka he ovat soveltaneet lasten ja nuorten tutkimushaastatteluun sopiviksi. Haastateltavien rekrytointi ja haastattelut on tässä opinnäytetyössä tehty näiden periaatteiden mukaisesti, jotta nuorten oikeudet toteutuisivat. Periaatteisiin kuuluvat läpinäkyvyys, informatiivisuus ja vapaaehtoisuus, joita on toteutettu selkeään informointi- ja suostumuslomakkeen avulla. Opinnäytetyöhön osallistumisen vapaaehtoisuutta tuotiin esiin useasti niin rekrytointi- kuin haastatteluvaiheissa. Periaatteisiin kuuluu myös relevanttius: aiheen tulisi olla nuorelle merkityksellinen, ja hänen tulisi pystyä hyödyntämään omia tietojaan ja kykyjään. (Kallinen & Pirskanen 2022: 55.) Koulumaailmaan sijoittuvat kysymykset ovat nuoren elämässä olennaisia ja antavat hänelle mahdollisuuden jakaa omia tietojaan ja mielipiteitään. Periaatteissa on mainittu nuorten kunnioitettava kohtaaminen, haastattelutilanteen lapsiystävällisyys ja inklusiivisuus. Inklusiivisuus on vähemmistöön kuuluvien ja haavoittuvassa asemassa olevien nuorten rohkaisemista ja mukaan ottamista. (Kallinen & Pirskanen 2022: 55.)

Tärkeitä periaatteita opinnäytetyöni toteuttamisessa ovat myös turvallisuus, sensitiivisyys riskeille ja vastuullisuus (Kallinen & Pirskanen 2022: 55). Pyrin viestimään haastateltaville selkeästi, mitä seurauksia ja mahdollisia riskejä heidän osallistumisellaan haastatteluun voi olla, miten analysoin heidän haastatteluvastauksiaan ja millä tavalla vastauksista raportoidaan. Kallisen ja Pirskasen (2022: 55) soveltamiin periaatteisiin sisältyy lisäksi koulutuksella tukeminen: aikuisella tulisi olla riittävät valmiudet tukea ja osallistaa nuoria haastattelutilanteessa. Haastatteluihin rekrytoinnissa ja haastattelutilanteissa hyödynsin opintojeni aikana kertyneitä tietoja ja nuorten kanssa työskentelyssä hyviksi havaitsemiani keinoja, jotta nuorilla olisi tilanteessa turvallinen olo, ja he kokisivat tulleeensa kuulluiksi.

5.3 Aineiston analyysimenetelmä

Analysoin keräämääni aineistoa sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi on menetelmä, jossa tutkittavasta ilmiöstä muodostetaan kuvaus tiiviissä ja yleisessä muodossa. Se on tekstianalyysia, jossa etsitään tekstin merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 117.) Analyysin tavoitteena on tuottaa ymmärrettävä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä halutaan järjestää aineisto loogiseksi kokonaisuudeksi ilman,

että aineiston sisältämä informaatio pääsee katoamaan. Ensin aineisto pelkistetään ja tutkimukselle epäolennaiset asiat poistetaan. Sitten pelkistettyä aineistoa ryhmitellään ja käsitteellistetään, jonka jälkeen siitä pyritään muodostamaan uudenlainen looginen kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 122.)

Sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa pelkistin tekstiaineistosta löytyviä ilmauksia, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiini. Tuomen ja Sarajärven (2018: 123) mukaan tämän vaiheen, redusoinnin, tarkoituksena on karsia tutkimusaineistosta epäolennaiset osat pois. Omassa analyysissäni etsin aineistosta nuorten koulunkäyntikokemuksiin liittyviä ilmauksia ja pelkistin ne yksinkertaiseen muotoon. Seuraava vaihe analyysissä on aineiston ryhmittely. Ryhmittelyssä samaa ilmiötä kuvaavista pelkistetyistä ilmauksista muodostetaan luokkia. Nämä alaluokat nimetään niiden sisällön mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 124.) Sisällönanalyysissä luokittelua jatketaan yhdistelemällä alaluokkia yläluokiksi ja yläluokkia edelleen pääluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 124–125.) Aineistolähtöisen analyysin viimeinen vaihe on abstrahointi eli käsitteellistäminen. Aineiston ryhmittely on osa tätä prosessia. Käsitteellistämisen tarkoituksena on Tuomen ja Sarajärven (2018: 125) mukaan on muodostaa alkuperäisen aineiston kielellisistä ilmauksista teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Abstrahointiprosessin lopuksi syntyy yhdistävä luokka, joka vastaa tutkimuksen tutkimustehtävään (Tuomi & Sarajärvi 2018: 127).

Omassa aineistonanalyysissäni minun oli helppo muodostaa aineistosta alaluokkia, mutta prosessin jatkaminen luokkien yhdistelyyn oli haastavampaa. Alaluokkia syntyi lähes kaksikymmentä, ja yhdistelin ne yhdeksään yläluokkaan: vaikuttaminen koulussa, tuki koulussa, kielitaito, kodin vaikutus, positiiviset asiat koulussa, haasteet, opettajat, muutostoiveet ja oman vastuun merkitys. Näistä luokista syntyi edelleen viisi pääluokkaa:

- haasteet
- opettajat, tuki ja palaute
- vaikuttaminen ja muutostoiveet
- vahvuudet ja voimavarat
- muut koulunkäyntiin vaikuttavat asiat.

Nämä pääluokat voidaan liittää yhdistävään luokkaan *yksin turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden nuorten kokemuksia yläkoulusta*, kuten opinnäytetyöni otsikko kuuluu. Tutkimustulosten tarkastelu pääluokkien avulla tarjoaa vastauksia tutkimuskysymyksiini

nuorten koulussa kokemista haasteista ja siitä, millaista tukea he olisivat koulussa kovanneet. Seuraavassa luvussa esittelen haastatteluista saamiani tuloksia viiden pääluokan alla. Aineistostani löytyi monia haastattelemani nuoria yhdistäviä asioita, jotka määrittivät heidän peruskoulukokemustaan.

6 Tulokset

6.1 Haasteena kielitaito

Kaikkia haastattelemani nuoria yhdisti suomen kielen taitoon liittyvät haasteet. Kielitaidon koettiin vaikuttavan muun muassa oppimistuloksiin ja vuorovaikutukseen muiden oppilaiden kanssa. Yhden haastateltavan mielessä kielivaikkeudet määrittävät koko peruskouluajan:

Yläkoulu. Se oli vaikeuksii suomen kielen kanssa, joo. - - Se on se ensimmäinen juttu mikä tulee mun mieleen. (H3)

Suomen kielen osaamisella on vaikutusta siihen, miten saa kavereita valtaväestöön kuuluvista oppilaista. Se vaikuttaa siten suoraan siihen, kokevatko nuoret yhteenkuuluvuutta vai ulkopuolisuutta koulu yhteisössä. Osallisuuden ja kuulumisen kokemukset näyttivät vaarantuvan kielitaitoon liittyvistä syistä. Heikoksi koettu kielitaito voi nolottaa, ja yksi haastateltavista koki sen vaikuttavan esimerkiksi muiden oppilaiden halukkuuteen tehdä ryhmätöitä hänen kanssaan. Hankaluudet näyttäytyivät muutenkin arkisissa tilanteissa:

Olen oppinut vähän suomea mut silti se oli tosi vaikee ymmärtää mistä ne, mistä kaikki luokkalaiset puhuu ja sit mistä opettaja puhuu ja sitten vaikka sä et tiiä ihan niinku perustiedot, perussanoja tai perus keskusteluja niinku suomen kieles, se on oikeesti tosi vaikeaa. - - Esimerkki jos joku sanoo sulle et niinku laita ovee kiinni ja sä et ymmärrä ja se on mun mielestä tosi noloo ja sitten joo, se on oikeesti vaikee. (H3)

- - joku ryhmätyö, mä voisin arvata et niinkun muut luokkalaiset ei halunnut niinku tehdä mun ja kavereitten...mun kaverin kanssa ryhmätöitä koska me ei osannut, mä en osannut ja sit mun kaveri, se ei sekään osannut mitään tehdä ryhmätyö, ryhmätöitä. Ja sit joo, se vaikutti et niinku kaikki halus tehdä muiden kanssa ja sit ne ei halunnu tehdä meidän kanssa. Koska mä voisin, niinku huomaa et niinkun ne ei halunnut. (H3)

H3 kuvaili muutamaan kertaan sitä, kuinka itse on oltava aina aloitteellinen, jos haluaa keskustella suomalaisten oppilaiden kanssa. Nuoret toivovat, että opettajat huomioisivat heidän kielitaitotasonsa ja auttaisivat sen kehittämisessä. H1 nosti esiin sen, että kielitaito voi ulospäin vaikuttaa olevan korkealla tasolla, mutta jos suomi ei ole ensimmäinen äidinkieli, voi sen ymmärtämisessä silti olla aina haasteita:

Niinku tiäks mamuille, vaik kuin paljon on, ne asuis suomes, niin niitten suomen kieli ei voi olla täydellinen sata prossaa. Niin sen takii mä oisin toivonu opettajilt et ne tekis kokeen niinku helpommal taval niinku mai-muille joil on S2 tai jotain... Kosk must se on vähän epäreiluu et ne saa saman kokeen mitä suomalaiset saa... kosk ne ei osaa suomee niin hyvin. (H1)

Heikoksi koettu kielitaito voi saada nuoren käyttäytymään tavalla, joka ei välttämättä ole itselle tyypillinen.

Koulussa mä olin vähän hiljainen myös, en mä tiä miks. Ehkä mä olin pelkännyt puhua tai käyttää mun suomen kieliä, koska mä mietin se ei ole parhain. (H2)

Opettajan rooli kielitaidon oppimisessa nousi usein esiin. Yksi haastateltavistani mainitsi erityisopettajan kanssa työskentelyn olleen tärkeää ja hedelmällistä. Opettajan koordinoimat ryhmätyötehtävät nuori koki keinona kehittää kielitaitoa sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta kouluympäristössä.

No mun mielestä pitäisi opettajat harjotella enemmän maahanmuuttajien kaa. Varsinki erityisopettajat. Mun mielestä tunnilla pitäisi tehdä enemmän niinku ryhmätöitä maahanmuuttajien kaa ja sit ne selittää niille vähän. (H3)

H3 kuvaili, että jos koulussa olisi paljon maahanmuuttajia, he seurustelisivat keskenään. Jos taas on koulun ainoita maahanmuuttajataustaisia oppilaita, voi olla yksinäinen ja kavereiden löytyminen kestää kauan. Kysyin, miten opettaja voisi tukea maahanmuuttajien tutustumista valtaväestöön kuuluviin oppilaisiin. H3 painotti riittävän kielitaidon saavuttamisessa tarvittavaa apua:

No mun mielestä jos opettaja auttaa niille että niiden suomen kieli paranee, parantaa heidän niinku suomen kielen taitoo, se auttaa paljon. Mut jos, jos se kestää kauan, jos jollakin voi kestää kauan et ne oppii suomen kieli, se on vähän vaikeaa niille et ne saa kavereita koulussa ja sitten niillä on vähän tylsää mun mielestä. (H3)

Kysyin kaikilta nuorilta, missä aineissa he kokivat olevansa hyviä peruskoulussa tai mitkä olivat heille mieluisimpia. Kaikki kolme haastateltavaani mainitsivat tässä kohdassa matematiikan, ja yksi nuorista perusteli asiaa sillä, että matematiikassa ei juuri tarvita suomen kieltä. On hyvin mahdollista, että tämä ajatus oli kaikkien vastaajien valinnan takana.

Kielitaidon lisäksi haasteina nähtiin kokeet.

Kokeet oli tosi hankalii ja tosi vaikeet kun niit oli tosi paljon, niin oikeesti pää räjähtää. Et mun, ainaki mul oli silloin alus mä luin kokeisiin ja tällee,

sillee et mä yritin panostaa, mut silloin lopus mulle tuli koko ajan koko ajan joka viikon välein, niin mä olin sillee et mua ei kiinnosta nää, mä teen sen kokeen ilman et mä luen. Jos mä pääsen sen läpi, mä pääsen läpi ihan sama. Niinku ei jaksa, jos sul on tosi paljon kaikkee. Niin ne oli mun mielest niinku vaikein juttu. (H1)

Muina haastavina asioina nuoret mainitsivat rauhattoman luokkaympäristön ja perheen puuttumisen Suomesta.

6.2 Vahvuudet ja voimavarat

Koulunkäynti ei ole nuorille pelkkää haasteiden kanssa selviytymistä. Koulussa myös viihdytään, saadaan kavereita ja löydetään omia vahvuuksia. Omien vahvuuksien tunteminen ja hyödyntäminen on osa toimijuutta, ja kysyin siksi nuorilta, mitkä asiat koulussa sujuivat hyvin. Kaikki nuoret osasivat miettimättä nimetä kouluaineita, joissa he ovat olleet koulussa hyviä. Yksi haastateltavani nosti erityisesti esiin positiivisia tunteitaan yläkouluaan kohtaan. Kysyessäni mitä hän ajattelee peruskoulukokemuksestaan nyt jälkeensä, hän tiivistä ajatuksiaan näin:

Ikävä, ikävä ne hetket. Kosk sillon oikeesti ku sä oot peruskoulussa sä voit tehdä ihan mitä vaan, ku sä oot viel lapsi sillon. Niin, ei sua nolota mikään sä voit, sä voit elää oikeesti semmonen tiäks sä voit riehuu ja tälle, ihan vapaasti, kukaan ei voi sanoo sulle et joo et sä oot nyt lukios tai amikses et rauhotu. (H1)

Haastateltavistani H1 oli käynyt peruskoulunsa pääosin sellaisessa luokassa, jossa maahanmuuttajataustaisia oppilaita oli valtaosa. Hän koki koulun ilmapiirin myönteisenä ja selitti asiaa juuri maahanmuuttajataustaisten oppilaiden paljoudella:

Noo, mun luokas oli sillee et me riideltii aik paljon, mut sillee me oltiin ystäväii. Tiäks se on vähän, tiäks ku me kaikki oltii mamui niin me riidellää, mut samaan aikaan jos joku tarvii jotain et on oikeesti niin sit me autetaan ja tälle ja sit varsinki ku koulut loppu niin me riideltiin koko vuos, mut sit yhtäkkii ku koulu loppu niin kaikki oli niin surullisii, kaikki itki - -. (H1)

Joo mä en ollu ikin yksin, et meiän, ainaki meiän koulus oli sillee et kukaan ei jätetä yksin oikeesti, mä sanon sillee et kukaan ei jätetä yksin ni ihan oikeesti toi on, on totta. Eka kerta ku mä nään tollanen koulu, et ketään ei syrjitä ketään ei kiusata, se oli tosi hyvä koulu tos jutus. (H1)

Sama nuori aloitti yläkoulunsa luokassa, jossa hän oli luokan ainoita maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Siellä yhteenkuuluvuuden tunnetta ei ollut.

Joo (aiempi asuinpaikka) mä kävin semmoses koulus mis oli vaan suomalaisii, ja se oli ihan hirvee. (H1)

Kysyessäni, tunsiko hän tässä koulussa kuuluvansa joukkoon, nuori vastasi kieltävästi:

Ei, silloin mä olin ihan. Mul oli frendei kyl mut silloin ku ne on poissa esim tai jos meil tulee riita tai jotain, ni sitte vähän...tuntu syrjin...tai mikä se on. (H1)

Osallisuuden ja kuulumisen kokemukset olivat tämän nuoren kohdalla vahvasti yhteydessä siihen, millainen koulun muiden oppilaiden tausta on. Muut haastattelemani nuoret mainitsivat positiivisina asioina koulussa yksittäisiä hyviä kokemuksia opettajan kanssa ja luokkakavereita, jotka ovat olleet huomaavaisia. Hyvät kohtaamiset luokkakaverien kanssa ovat olleet sellaisia, joissa luokkakaverit ovat olleet aloitteellisia keskusteluissa, osoittaneet kiinnostusta nuoren asioihin ja tarjonneet apua.

No jos on hyvä luokkalaisii, et ne yrittää auttaa sua ja sit ne yrittää keskustella sun kaa ja sit ne kiinnostaa mitä ne, mitä sä teet ja sitten aina kyselee. Mut jos ne ei kiinnosta ne puhuu sun... sun kaa ja sitten vaan, ne ei halua antaa huomiota muille, muille niinku maahanmuuttajille jotka ei puhu suomea. (H3)

Yksi haastateltavista koki, että suomalainen peruskoulu oli erityisen helppo, ehkä verrattuna nuoren lähtömaan kouluun. Tämä käy hyvin ilmi nuoren vastatessa kysymykseeni, mitä hänelle ensimmäiseksi tulee mieleen peruskoulusta Suomessa:

Kiitos paljon, mä haluan nukkumaan. Okei, vitsi, mut oli tosi helppo, se on mun ensimmäinen mieli. Että peruskoulu on tosi, tosi iisi Suomessa. (H2)

6.3 Opettajat, tuki ja palaute

Haastatteluissa kysyin, millainen vaikutus opettajalla nuorten mielestä on luokassa. Halusin myös kuulla, miten opettajat voisivat paremmin tukea maahanmuuttajataustaisia nuoria. Entä millainen on hyvä opettaja? Kysymyksen taustalla oli halu selvittää, millainen opettajan rooli voisi olla nuorten osallisuuden, kuulumisen ja toimijuuden tunteiden vahvistajana. Kaksi haastateltavaani nosti vahvasti esiin sen, että heille parhaiten mieleen jääneet opettajat olivat aidosti kiinnostuneita heidän asioistaan. Luotettavaksi koetulle opettajalle on helppo puhua myös ongelmista. Haastateltavat kuvasivat hyviä opettajia muun muassa näin:

Joo, mun LV (luokanvalvoja). Mä kerroin sille kaikkee mist tuntu, ku se oli sillee niin ihana ope ku se joka kerta ku se näkee mua, niin se kysy mult miten sul menee tänään, et mitä kuuluu ja tällee. Jos se näkee mua et mä näytän väsyneelt se kysyy mult et mikä sul on, niin se oli helppoo puhuu sille kaikkesta, ku se kuunteli aina. Ja jos on jotain ongelmaa niin se aina auttoi, se oli niin ihana ope. (H1)

No mun mielestä sellasii opettajii joka tiedä minkälainen tilanne sulla on,

ja sitten ne yrittää aina niinku tunti jälkeen puhuu sun kaa ja sitten tiedä, tai kysyä ootsä ymmärtänyt mitään tällä tunnilla. Tai, antaa sulle vähän niinku helpompi tehtävii tai tehdä tunnilla semmonen niinku ryhmätöitä, koska se auttaa, se auttaa sua et sä opit nopeemmin suomen kieltä. (H3)

Opettajalla on vaikutusta siihen, millaista luokassa on olla. Opettaja vaikuttaa myös opiskelumotivaatioon: mukavaa opettajaa halutaan miellyttää työskentelemällä tunnilla ahkerasti.

Se tuntuu sillee et se on joku sun frendi eikä opettaja, niin silloin aina ku se kysyy meilt et joo voitteks te tehdä tehtävii niin sillee, sit me noudatetaan, koska me halutaan kaikkee hyvää sille - - Niin me kuunnellaan sitä, niin. (H1)

Yksi nuorista toi voimakkaasti esiin vastauksissaan, että toivoo opettajien olevan rentoja ja hauskoja, ja tekevän tunnit mielenkiintoisiksi esimerkiksi kertomalla tarinoita tai hyödyntämällä pelien kautta oppimista. Nuorten mielestä hyvä opettaja myös selittää asioita perusteellisesti ja pitää huolta, että kaikki ymmärtävät tehtävät. Yksi nuorista koki, että joskus opettaja ”haluaa vain opettaa”. Hän tarkoitti tällä sitä, että opettaja voi olla kiinnostunut vain siitä, onko läksyt tehty vai ei, eikä siitä, miten nuori todella pärjää.

Yksi opettajan tärkeistä tehtävistä on antaa nuorelle palautetta hänen kehittymisestään ja oppimisestaan. Haastattelemani nuoret vaikuttivat olevan tyytyväisiä saamansa palautteen määrään ja laatuun. Opettajat ovat tuoneet esiin nuorten vahvuuksia ja kertooneet, mihin asioihin opiskelussa kannattaa panostaa enemmän. Nuoret olivat myös tietoisia siitä, kenen puoleen olisi voinut ongelmatilanteissa kääntyä. Koulussa tarjolla ollut tuki henkilöityi nuorten vastauksissa eniten luokanvalvojiin ja opinto-ohjaajiin, mutta myös koulun psykologit ja terveydenhoitajat mainittiin.

No on siel psykologi esim mis voi käydä puhuu, terkkaril myös voi käydä puhuu aina koska meidän terkkari oli myös ihana. Et se aina pyys, ainaki mulle, se sano mulle aina et tuu puhuu ku oot vapaa ja tälle. Niin oli siel aika mont tyyppii jolle voi puhuu. Mut mul oli se et mä tykkäsin puhuu eniten mun LV:lle. (H1)

No mä muistan et mun luokanvalvoja, se on auttanu mua oikeesti paljon, se on kertonu mulle minkäläist niinkun, kehityksiä mulla on ollut peruskoulussa ja sitten mun opo opettaja myös, sekini on auttanu mua paljon. (H3)

6.4 Vaikuttaminen ja muutostoiveet

Yksi keskeisimpiä tavoitteitani nuoria haastatellessani oli selvittää, millaisia muutostoiveita heillä on suomalaiselle peruskoululle. Mitä pitäisi tehdä toisin, että maahanmuuttajataustaiset oppilaat viihtyisivät koulussa paremmin? Tähän kysymykseen liittyi myös toimijuuden käsite. Halusin kuulla, minkälaisiksi nuoret kokivat vaikutusmahdollisuutensa koulussa, kokivatko he olevansa aktiivisia ja vaikuttavia toimijoita vai toimenpiteiden kohteita. Haastateltavistani H1 kuvaili pitkästi vaikuttamisyrityksiään, niiden tehoamattomuutta ja siitä seurannutta passiivisuutta:

Toi oli vähän, tommonen juttu et, ei ne tee asialle mitään ikinä, et alus oikeesti sille et meni hermot ku jengi halus jotain, mut ei ne tehny asialle mitään. Sit mielummin, sit myöhemmin me totuttiin siihen. Niin sillon ku me totuttiin siihen et ei kukaan tee asialle mitään, niin me ei enää kerrottu meidän mielipide mistään. Kosk... okei, joku voi kuunnella sua, et joo sä sanot tollee, tää on sun mielipide, mut ne ei tee asialle mitään. Ne jatkaa samaan malliin miten ne on oikeesti. Ni toi oli ärsyttävää mun mielest.
(H1)

Muut haastateltavat eivät tarttuneet kysymykseen yhtä hanakasti, mutta kaikki vastasivat, etteivät kokeneet peruskoulussa vaikutusmahdollisuuksiaan suuriksi. H3 mainitsi vaikuttamisyrityksenään sen, että oli useaan kertaan pyytänyt päästä työskentelemään erityisopettajan kanssa, ja lopulta tämä toive oli toteutunut. Haastateltavistani H2 vastasi, että oli peruskoulussa hiljainen, eikä juuri tuonut mielipiteitään esille. Hän ajatteli, että vaikeneminen koulussa liittyi hänen heikoksi kokemaansa kielitaitoon. H1 toi esiin toiveita mm. paremmasta ruoasta, pidemmistä välitunneista ja vähemmän tiukoista opettajista. ”Pitää olla vähän chillimpää”, hän tiivisti. Hän nosti esiin myös konkreettisia keinoja helpottaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kouluarkea:

H1: Niinku tiäks mamuille, vaik kuin paljon on, ne asuis suomes, niin niiden suomen kieli ei voi olla täydellinen sata prossaa. Niin sen takii mä oisin toivonu opettajilt et ne tekis kokeen niinku helpommal taval niinku mamuille joil on S2 tai jotain...Kosk must se on vähän epäreiluu et ne saa saman kokeen mitä suomalaiset saa... kosk ne ei osaa suomee niin hyvin. - - Ja sen takii se voi vaikuttaa niiden numeroon. Mä oon niinku, mä oon ainaki yrittäny ainaki monta kertaa sanoo niille et mä en tajuu täst mitään täst paperist, kosk mä en osaa suomee niin paljon niin hyvin, mä en osaa kirjakieli, niin voitteks te niinku helpottaa sitä tai jotain. Mut ei ne, ei ne jotkut opettajat ei niit kiinnostanu yhtään, ei ne oo vaihtanu paperii. Sit toiset opettajat esim autto siihen et mä saisin käyttää kirjaa siihen. Niin mä oisin toivonu oikeesti et ne tekis kaks eri koetta, ei tarvi olla helpompi mut et ne...

Tarkentaessani tarkoittiko hän yksinkertaisempia sanamuotoja kokeessa, H1 vahvisti tämän.

H1 toivoi myös, että koulussa ymmärrettäisiin ja hyväksyttäisiin paremmin kaikkia kulttuureja. Hän koki, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden oletettiin muuttavan itseään ja häivyttämään kulttuuristaan niitä osia, jotka eivät sovi suomalaiseen kulttuuriin.

Mulki on niinku sillee mä oon pitäny mun kulttuurin vahvana ja tälle, niin esim tunneilla joskus kun ne yrittää saada jotain meiän päähän niin se on vähän ärsyttävää et ne haluu et me muutetaan miten me ollaan ja tälleen. Niin se oli vähän silleen... epäkohteliaisuus. (H1)

Nuori kertoi tapauksesta, jossa opettaja oli vaatinut tunnilla huivia käyttänyttä luokkakaveria riisumaan huivin, sillä sisällä ei ollut sallittua pitää päähineitä. Luokkakaverin protestoinnin ja huivin riisumisesta kieltäytymisen jälkeen huivin käyttö luokassa sallittiin.

6.5 Muut koulunkäyntiin vaikuttavat asiat

Kaikki haastattelemani nuoret asuivat peruskoulua käydessään perheryhmäkodissa. Kysyin haastatteluissa nuorilta, miten he kokivat perheryhmäkodissa asumisen vaikuttavan koulunkäyntiin. Uskoin sen olevan merkittävässä roolissa siinä, miten nuoret peruskoulun kokivat. Kuitenkin vain yksi nuorista nosti esiin sen, että perheryhmäkodissa asuminen ja oman perheen puuttuminen Suomesta on vaikuttanut hänen koulunkäyntiinsä negatiivisesti. Toisaalta en kysynyt keneltäkään haastateltavista suoraan, miten heidän perheensä puuttuminen Suomesta vaikutti heihin. Voi olla, että muut haastateltavat halusivat tietoisesti vaieta aiheesta.

No mun mielestä perheryhmäkoti vaikutti paljon mun koulunkäyntiin. Eka juttu on et niinkun meidän perhe ei oo täällä Suomessa ja sit se on vähän vaikee et niinkun, se on vähän vaikeaa käydä koulussa koska jos on perhe Suomessa se on semmonen niinkun, sun perhe anto motivaatii sulle ja sitte yrittää auttaa sua vaikka ne ei tiedä miten. Ja sit, mutta täällä perheryhmäkotissa must tuntuu et, et niinku ei oikeesti ketään niinku kiinnostaa et käynkö koulussa vai ei. Vaa et ne vaan tarkistaa et niinku käykö nuori koulussa vai ei. - - Joo, meidän perhe oikeesti kiinnostaa et niinkun käydään koulussa vai ei. (H3)

Nuori koki, että perheryhmäkodin ohjaajien kiinnostus nuoren kouluasioihin ulottuu vain siihen, käykö nuori käy koulussa vai ei. Toinenkin haastattelemani nuori mainitsee tunteen, että ohjaajille nuoren kouluun meneminen on tärkeä asia, jota arvostetaan kaiken yläpuolelle:

Jos mä tarvitsin apua koulusta, ohjaajat sataprosentti tulevat auttaa mua, koska se on koulujuttu. Koulu on tosi tärkeä. Mul oli polvi kipee, mä sain mul on polvi kipeä. Mitä voi tehdä, mä mietin et mä ehkä voin mennä sairaanhoitaja puhua mut ei. (Imitoidu ohjaaja): Jos se kipu vaikuttaa sun kouluun me voimme antaa sulle särkylääke ja sit sä voi mennä kouluun ja

opiskelemaan rauhassa. - - me antame sulle särkylääke mene, mene nyt kouluu. (H2)

Kotioloihin liittyen nuoret puhuivat usein jaksamisesta, siitä kuinka aamuisin kouluunlähtö väsyttää. Toive enemmästä nukkumisesta toistui vastauksissa. Myös vuodenaikojen koettiin vaikuttavan jaksamiseen, pimeä talvi on nuorille raskas. Aamuihin ja kouluunlähtöön vaikutti myös se, kuka on herättämässä:

Se vähän vaikeaa herätä ryhmäkodissa ja sitten ajatella et mä oon nyt ryhmäkodissa ja sit mun pitää niinku mennä kouluun ja sit mä vaan niinku ohjaajia, jotka mä en tunne ja sit mä en tiedä mistä ne tulee ja sit ne ei oo niinku mun perhe. Se vähän vaikuttaa niinkun semmonen, niinku random ihmiset tulee herättää sua ja sitten ne sanoo menkää kouluun. Se on vähän, se on vähän hankala. (H3)

Kaksi kolmesta haastateltavastani vastasi, että perheryhmäkodissa asumisella ei ole vaikutusta koulunkäyntiin. Haastattelemistani nuorista H2 koki vahvasti olevansa vain itse vastuussa koulunkäynnistään. Hän sivuutti ponneikkaasti kysymykset esimerkiksi kouluympäristön ja kotiolojen vaikutuksesta koulussa keskittymiseen ja opiskeluun. Kysymykset erilaisten tekijöiden vaikutuksesta koulunkäyntiin toistuivat useassa kohdassa haastattelua, ja vastaus oli aina sama:

Vain minä vaikutan minun kouluun. (H2)

Muut nuoret nostivat vastauksissaan enemmän esiin ympäristön vaikutusta ja opettajien ja kavereiden roolia koulunkäynnin sujumisessa. Oman toiminnan merkitys kyllä tunnistettiin, mutta se ymmärrettiin vain pienenä osana kokonaisuutta.

7 Pohdinta

7.1 Johtopäätöksiä tuloksista

Tutkimuskysymykset tässä opinnäytetyössä koskevat nuorten koulussa kohtaamia haasteita ja tuen tarvetta. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että molempiin kysymyksiin sopii sama vastaus: kielitaito on suurin haaste, ja tuki kielitaidon parantamiseen suurin toive. Nuorilta saamistani haastatteluvastauksista käy ilmi, että suomen kielen oppimisella on suuri vaikutus koulussa pärjäämiseen ja siellä viihtymiseen. Kielen osaaminen nivoutuu moniin asioihin nuoren elämässä: se määrittää koulussa pärjäämistä, kaverisuhteita ja nuoren käsitystä omasta itsestään. Lähes kaikki nuorten haastatteluissa mainitsevat haasteet liittyivät tavalla tai toisella kielitaitoon, ja siksi asi-

aan on tärkeää kiinnittää huomiota. Heikoksi koettu kielitaito erottaa nuoria muista oppilaista, tekee riippuvaiseksi avusta ja vaikuttaa nuoren minäkuvaan. Maahanmuuttajataustaisille nuorille suhteet valtaväestöön kuuluviin ikäisiin ovat ratkaisevan tärkeitä kotoutumisen ja kuulumisen tunteen kannalta (Correa-Velez ym. 2010: 1406), ja heikoksi koettu kielitaito asettaa niiden toteutumisen vaaraan. Kielitaitoon liittyy monia ilmeisiä ja piilevämpiä haasteita, ja koulussa tarjottava tuki tulisi kohdistaa näihin haasteisiin.

Osallisuus ja kuulumisen kokemukset näyttävät haastattelujen perusteella jäävän heikommaksi niillä nuorilla, joiden koulussa oppilaiden enemmistö on valtaväestöön kuuluvia. Kuten Nivala ja Ryyänen (2019: 138) toteavat, osallisuus vaatii toteutuakseen tärkeiksi koettuja sosiaalisia suhteita, joista rakentuu tunne yhteisöön kuulumisesta. Tunnetta yhteisöön kuulumisesta ei synny, jos nuori kokee olevansa ulkopuolinen kielitaitonsa tai maahanmuuttotaustansa takia. Haastattelujeni perusteella koulu yhteisön sisäpiiriin pääseminen vaatii paljon ponnisteluja, ja yrittäminen voi jäädä yksipuoliseksi. Tästä kirjoittaa myös Souto (2011) kuvaillessaan arkipäivän rasmin vaikutusta maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalisiin suhteisiin. Maahanmuuttotausta voi rajoittaa ja sulkea ulos sosiaalisia suhteita, jotka muille ovat avoimia ja vapaasti valittavia. (Souto 2011: 197.) Monikulttuurisuuskasvatukselle ja myös suomalaisen kulttuurin opiskelulle ja kriittiselle tutkimiselle on selkeästi paikkansa peruskoulussa.

Myös koulun henkilökunta voi vaarantaa nuorten kuulumisen ja osallisuuden tunnetta. Haastateltavani kuvaili tilannetta, jossa opettaja oli vaatinut toista nuorta riisumaan hui vinsa luokassa. Opettaja vaali suomalaisessa tapakulttuurissa kohteliaana pidettyä perinnettä päähineettömydestä sisällä, mutta se oli ristiriidassa nuoren uskonnollisen vakaumuksen kanssa. Kuten Souto (2011: 196) toteaa, käsitys suomalaisesta kulttuurista ja ”tavallisesta suomalaisuudesta” on usein joukko joustamattomia tottumuksia, jotka ennemmin luovat eroja kuin yhteisyyttä. Opettajille on varmasti haastavaa löytää koulun arjessa johdonmukainen linja siitä, mikä on Suomeen kotouttavaa toimintaa, ja mikä maahanmuuttajataustaisten nuorten kulttuuriin oikeuksiin puuttumista. Haastattelujeni perusteella on selvää, että nuoret kaipaavat ja tavoittelevat koulu yhteisön täysipainoista jäsenyyttä. Kaikki voittaisivat, jos nuoria tullessiin kamppailussa puoliväliin vastaan. Se vaatisi sitä, että jokainen valtaväestöön kuuluva olisi valmis kyseenalaistamaan omia käsityksiään ja asettamaan itsensä paljaammaksi ja vastaanottavaisemmaksi.

Tämän opinnäytetyön aineiston perusteella näyttää siltä, että yksin tulleiden nuorten kokemus omasta toimijuudesta koulumaailmassa on heikko. On totta, että monet nuor-

ten muutostoiveista ovat kouluissa varmasti ikuisuuskyseksiä: kouluruoan laatu, väli-tuntien pituus ja oppituntien hauskuus. Nuorilta nousi kuitenkin esiin myös teräviä ja tarkkoja havaintoja siitä, mitä koulussa tulisi muuttaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden viihtyvyyden parantamiseksi. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi kielellisesti yksinkertaistetut kokeet ja oppilaiden yksilöllisempi huomioiminen. Esiin nousi myös tunne siitä, että nuorten omia mielipiteitä ei kuulla, tai jos kuullaan, niillä ei ole mitään vaikutusta. Toimijuuden tunne on tärkeää hyvinvoinnin kannalta (Castaneda ym. 2018: 79). Erityisen tärkeää se on yksin tulleille nuorille, joiden mahdollisuudet vaikuttaa omiin asioihin ovat rajalliset (Björklund 2014: 59). On siksi välttämätöntä, että asiaan kiinnitetäisiin huomiota koulussa, jossa nuoret viettävät suuren osan arkipäivistään. Toimijuutta voi tukea huomioimalla ihmisen voimavarat, vahvuudet ja osaaminen sekä kohtaamalla jokaisen yksilöllisesti (Castaneda ym. 2018: 80). Haastattelemi nuoret puhuivat lämmöllä opettajistaan, jotka olivat aidosti nähneet heidät ja osoittaneet kiinnostusta juuri heidän asioihinsa. Tällaisia kohtaamisia ei voi olla liikaa. Myös nuorten vahvuuksien ja osaamisen huomiointi haasteiden täyttämässä arjessa on nähdäkseni ratkaisevan tärkeää.

7.2 Pohdintaa tutkimuksen eettisyydestä

Tässä tutkimuksessa on noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019). Yleisiin eettisiin periaatteisiin kuuluu tutkittavien henkilöiden ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Samoin aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön sekä luonnon monimuotoisuuden kunnioittaminen on olennaista. Kolmannen tärkeän periaatteen mukaan tutkimus on toteutettava siten, että tutkittavana oleville ihmisille ei aiheudu merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 7.) Tutkimukseni koskee alaikäisiä, jotka ovat haavoittuvassa asemassa. Tästä syystä tutkimuslupahakemuksessani täytin vaikutustenarvioinnin lomakkeen, jossa arvioin tutkimukseen osallistujille aiheutuvia riskejä. Näihin riskeihin lukeutuu esimerkiksi haastateltavien henkilöllisyyden paljastuminen ulkopuolisille.

Halusin minimoida haastattelemilleni nuorille mahdollisesti aiheutuvat riskit jättämällä pois kaikki yksilöllisen tunnistamisen mahdollistavat tiedot. Täydellistä anonymiteettiä en kuitenkaan pysty takaamaan, ja kerroin nuorille ennen suostumuslomakkeen allekirjoittamista, että esimerkiksi tutut perheryhmäkodin ohjaajat saattavat heidät aineistosta tunnistaa. Toin nuorten kanssa toimiessani joka käänteessä esiin myös sen, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja kieltäytymisestä ei seuraa mitään ikävää, ja siten pidin huolta nuorten itsemääräämisoikeuden toteutumisesta. Pidín myös huolta,

että nuoret ovat tietoisia eettisten periaatteiden mukaisesta oikeudestaan keskeyttää osallistumisensa tai peruuttaa suostumuksensa milloin vain (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 8).

Pohdin ennen haastattelujen toteuttamista paljon sitä, miten oma asemani perheryhmäkodin työntekijänä vaikuttaa nuoriin. Tunsin haastatteluihin rekrytoimani nuoret ennestään, toiset paremmin kuin toiset. Uskon, että asemani ansiota oli, että nuoret ylipäätään suostuivat haastatteluihin. Täysin tuntemattoman ihmisen kyselyihin he eivät välttämättä olisi lähteneet mukaan, etenkin kun tutkimukseen osallistumisesta ei ollut luvassa palkkiota. Vaikka korostin haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuutta nuorille, en voinut olla miettimättä, kokivatko he olevansa vastuullisia auttamaan minua opinnäytetyössäni ja siksi suostuivat mukaan. Mietin myös, ajattelisivatkohan he minun suuttuvan tai loukkaantuvan heille, jos he kieltäytyisivät. Ehkä nuoret kuvittelivat, että heidän myöntymisensä tai kieltäytymisensä vaikuttaa siihen, miten heitä perheryhmäkodin arjessa kohtelen. Tutkimuseettiset periaatteet kehottavat kiinnittämään haastattelujen vapaaehtoisuuteen erityishuomiota silloin, kun tutkijan ja haastateltavan välillä on asiakassuhde (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 8). Näihin kysymyksiin pyrin haastatteluista puhuessani paneutumaan ja tuomaan ilmi, että en ottaisi haastatteluista kieltäytymistä henkilökohtaisesti. En painostanut tai suostutellut epäröiviä nuoria, ja annoin heille paljon miettimisaikaa ennen haastattelujen toteuttamista.

Toisaalta uskon, että haastatteluun osallistuminen oli nuorille myös palkitsevaa: heillä oli tilaisuus viettää kahdenkeskistä aikaa aikuisen kanssa, ja he saivat rehellisesti purkaa tuntojaan siitä, millaista opiskelu peruskoulussa oli ollut. Arjessa nuorten kriittinen suhtautuminen koulunkäyntiin näyttäytyy joskus yleisenä valituksena ja negatiivisuutena, eikä aikaa nuoren keskeytyksettömälle kuuntelemiselle aina löydy. Uskon myös, että haastatteluihin osallistujille teki hyvää puhua kokemuksistaan täysin avoimesti ja mitään sensuroimatta. Yhden haastateltavan ensimmäinen kysymys haastattelun aiheen kuultuaan oli, että ”saako siinä kiroilla?”. Kannustin nuoria ilmaisemaan itseään vapaasti.

Pohdin paljon nuorten kielitaitoon liittyviä eettisiä kysymyksiä opinnäytetyötä tehdessäni. Minulla ei ollut mahdollisuutta käyttää tulkkipalveluita haastatteluja tehdessäni tai nuoria niihin rekrytoidessani. Tämä vaikutti tietysti siihen, että pystyin haastattelemaan vain niitä nuoria, joiden kielitaito oli korkealla tasolla. Halusin, että kaikille tutkimukseen osallistuneille nuorille oli täysin selvää, mihin he suostuivat. Käytin paljon aikaa selittääkseni, mistä opinnäytetyössä on kyse, miten sen tulokset julkaistaan ja millaisia riskejä liittyy siihen, että nuori tunnustettaisiin aineistosta. En edes yrittänyt rekrytoida

haastatteluun sellaisia nuoria, joilla ajattelin olevan haasteita asian ymmärtämisestä suomeksi. Uskon, että tässä kohdassa oli hyötyä siitä, että tunsin nuoret ennestään. Pystyin huomaamaan, milloin jokin asia meni yli ymmärryksen, ja silloin käytin aikaa sen selittämiseen. Keskustelut olisivat varmasti olleet hedelmällisempiä nuorten omilla äidinkiellillä, ja he olisivat voineet paremmin ilmaista itseään. Toisaalta tulkkivälitteinen keskustelu ei ole yhtä luontevaa ja välitöntä kuin kahdenkeskinen.

8 Lopuksi

Valitsin opinnäytetyöni kohderyhmäksi yksin tulleet nuoret, vaikka kouluviihtyvyydestä olisin voinut haastatella keitä tahansa maahanmuuttajataustaisia nuoria. Minun olisi ollut varmasti helpompi löytää enemmän haastateltavia, jos olisin laajentanut rekrytointiani muualle. Yksin tulleita nuoria on Suomessa suhteellisen vähän, ja kriteerit haastateltaviksi sopivista pienensivät joukkoa ennestään, eivätkä siitä pienestä joukosta kaikki olleet halukkaista osallistumaan. Tiesin jo ennen työhön ryhtymistä, että perheryhmäkodissa asuvien nuorten saaminen haastateltaviksi voisi olla hankalaa, ja suurin pelkoni oli, että kaikki nuoret vastaisivat pyyntööni kieltävästi ja joutuisin aloittamaan opinnäytetyön tekemisen uudelleen. Suurempi määrä haastateltavia olisi varmasti nostanut opinnäytetyöni tieteellistä arvoa.

Minä kuitenkin halusin kuulla juuri näitä nuoria. He ovat paljon tekemisissä instituutioiden, virastojen ja viranomaisten kanssa heti saavuttuaan maahan, ja he kehittyvät tarkoiksi huomioimaan asioita, jotka eivät toimi. Heillä on myös ilmiömäinen kyky ratkaista ongelmia ja kehittää selviytymiskeinoja, ilman niitä ei matka yksin Euroopan perukoille olisi onnistunut. Lisäksi kokemukseni mukaan yksin tulleilla nuorilla on vahva oikeudentaju: he eivät ole kiinnostuneita ratkaisemaan vain omia ongelmiaan, vaan haluavat, että ratkaisut auttavat myös tulevia nuoria. Uskon siis, että yksin tulleet nuoret ovat mitä parhaimpia asiantuntijoita ja tarkkaavaisimpia havainnoitsijoita, ja siten juuri oikeita haastateltavia opinnäytetyössäni. Pidän heidän mielipiteitään arvokkaina ja ajattelen, että niiden kuulemisesta hyötyisivät kaikki.

Yksin tulleiden nuorten parissa on jo tehty tutkimusta, mutta sitä tulisi jatkaa. Kiinnostava aihe jatkotutkimukselle olisi myös se, miten valtaväestöön kuuluvia ihmisiä voitaisiin tukea ja kouluttaa maahanmuuttajataustaisten ihmisten kohtaamisessa. Olisi myös kiinnitettävä huomiota siihen, miten valtaväestöön kuuluvia voitaisiin opettaa viestimään parhaalla mahdollisella tavalla sellaisten ihmisten kanssa, joiden kielitaito on vasta kehitymässä. Uuden kielen oppiminen on pitkä prosessi. Yksin tulleet nuoret

ovat kielitaitonsa kanssa keskeneräisiä pitkään, eikä oppimiseen ole helppoja ja nopeita oikoteitä. Nuoria tulisi tukea kaikin keinoin kielen kehittämisessä. On kuitenkin myös tärkeää tukea nuorten keskeneräisyyttä ja auttaa heitä ymmärtämään, että kieli- taidon oppiminen on kärsivällisyyttä vaativa projekti. Tutkimusta olisi kiinnostavaa jatkaa myös opettajien parissa. Opettajat ovat tärkeitä hahmoja yksin tulleiden nuorten elämässä, ja heidän kulttuurinen osaamisensa ja vuorovaikutustaitonsa nousevat silloin suureen arvoon.

Yksin tulleet nuoret ovat erityinen ryhmä yhteiskunnassamme. He ovat haavoittuvia, mutta vahvoja, itsenäisiä, mutta tuen tarpeessa. Usein näkymättömiä, mutta nähdynksi tulemisen arvoisia. Ilman vanhempiaan Eurooppaan pyrkivät nuoret ovat sairaan maailman oire. Tunnetun sanonnan mukaan sivilisaation tasoa mitataan sillä, miten yhteiskunta kohtelee muukalaisia ja heikompia jäseniään. Parhaillaan sisäministeriössä valmistellaan hankkeita, joilla kavennetaan kansainvälistä suojelua ja helpotetaan ihmisten käännyttämistä EU:n rajoilla (Sisäministeriön tiedote 2023). Sen sijaan Suomen tulisi helpottaa ja nopeuttaa perheenyhdistämisprosesseja niin, että jokaisen lapsen oikeus perheeseensä toteutuisi. Kansainvälinen lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa, että jäsenmaiden

on lapsen tai hänen vanhempiensa hakemukset, jotka koskevat sopimus-
valtioon saapumista tai sieltä lähtemistä perheen jälleenyhdistämiseksi
käsiteltävä myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti (Yleissopimus lapsen
oikeuksista 59/1991 artikla 10).

Lisäksi meistä jokaisen tulisi tarkastella omia asenteitamme ja käytöstämme, jotta omalla toiminnallamme loisimme vastaanottavaista ilmapiiriä. Nyt ei ole aika pystyttää muureja välillemme. On aika solidaarisuudelle ja empatialle.

Lähteet

Ahtiainen, Hanna & Mäki, Netta & Määttä, Suvi & Saukkonen, Pasi & Yijälä, Anu 2020. Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä. Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.

Anis, Merja & Esberg, Riti 2018. Turvaa ja suojelua palveluista ja vertaisista? Lapset pakolaisina ilman vanhempiaan. Teoksessa Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen, Kati: Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino. 189–213.

Björklund, Krister 2014. ”Haluun koulutusta, haluan työtä ja elämän Suomessa”. Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Castaneda, Anu E. & Mäki-Opas, Johanna & Jokela, Satu & Kivi, Nina & Lähteenmäki, Minna & Miettinen, Tanja & Nieminen, Satu & Santalahti, Päivi & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KA%cc%88SIKIRJA_WEB.pdf>. Viitattu 28.10.2023.

Correa-Velez, Ignacio & Gifford, Sandra M. & Barnett, Adrian G. 2010. Longing to belong: Social inclusion and wellbeing among youth with refugee backgrounds in the first three years in Melbourne, Australia. *Social Science & Medicine* 71 (8). 1399–1408.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Vastapaino.

European Union Agency for Fundamental Rights 2023. Being Black in the EU. Experiences of people of African descent. Vienna: European Union Agency for Fundamental Rights. <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-being-black_in_the_eu_en.pdf>. Viitattu 30.10.2023.

Eurostat 2023. Unaccompanied minor asylum applicants by type of applicant, citizenship, age and sex – annual aggregated data. <https://ec.europa.eu/eurostat/data-browser/view/migr_asyunaa/default/table?lang=en>. Viitattu 30.10.2023.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Honkasalo, Veronika 2016. Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyy verkostoja ja tietoa. Teoksessa Honkasalo, Veronika & Maiche, Karim & Onodera, Henri & Peltola, Marja & Suurpää, Leena (toim.): Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. 9–13. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorten_turvapaikanhakijoiden_elamaa_vastaanottovaiheessa.pdf>. Viitattu 30.10.2023.

Interreg Central Baltic Programme. Central Baltic Programme 2021–2027. <<https://centralbaltic.eu/programme/about-the-programme/>>. Viitattu 25.10.2023

Ihamäki, Katja & Lassila, Jasmi 2023. Aineenopettajat kohtaavat kriisimaista tulevia maahanmuuttajataustaisia oppilaita yläkoulussa. Tikissä-blogi. Blogipostaus 12.9.2023. <<https://blogit.metropolia.fi/tikissa/2023/09/12/aineenopettajat-kohtaavat-kriisimaista-tulevia-maahanmuuttajataustaisia-oppilaita-ylakoulussa>>. Viitattu 20.9.2023.

Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna 2022. Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Kauko, Mervi 2015. Participation in and beyond liminalities. Action research with unaccompanied asylum-seeking girls. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto. <<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526209890.pdf>>. Viitattu 24.10.2023.

Kauko, Outi 2018. Yksin tulleiden turvapaikanhakijalasten asumispolut ja kodin tuntu. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen Aino (toim.): Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. 153–171.

Kotoutumisen osaamiskeskus. Kotoutuminen ja pakolaisten vastaanotto. Lapset, nuoret ja perheet. Alaikäisenä ilman huoltajaa saapuneet. <<https://kotoutuminen.fi/alaikaisena-ilman-huoltajaa-saapuneet>>. Viitattu 26.10.2023.

Kuusisto, Anna-Kaisa & Korjonen-Kuusipuro Kristiina 2018. Yksin tulleet nuoret hallinnan kohteena: suomalainen yhteiskunta näköalattomuuden vai toivon rakentajana? Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus 26 (4). 370–378. <<https://journal.fi/janus/article/view/76480/38329>>. Viitattu 25.10.2023.

Kyttälä, Minna & Sinkkonen, Hanna-Maija & Ylinampa, Kati 2013. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden koulupolut – oppilaiden kokemuksia koulunkäynnin kannalta merkityksellisistä asioista. NMI Bulletin 23 (3). 13–31. <<https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2015/09/Kytt%C3%A4l%C3%A4.pdf>>. Viitattu 21.10.2023.

Laaksonen, Annele 2007. Maahanmuuttajaoppilaat erityiskouluissa. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto. <<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/29674/C%20262.pdf>>. Viitattu 2.10.2023.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011. Annettu Helsingissä 17.6.2011. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>>. Viitattu 26.10.2023.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>. Viitattu 28.10.2023.

Maahanmuuttoviraston lehdistötiedote 2016. Humanitaarista suojelua ei myönnetä enää, uudet maalinjaukset Afganistanista, Irakista ja Somaliasta. Lehdistötiedote 17.5.2016. Maahanmuuttovirasto. <<https://migri.fi/-/humanitaarista-suojelua-ei-myonnetta-ena-uudet-maalinjaukset-afganistanista-irakista-ja-somaliasta>>. Viitattu 30.10.2023.

Maahanmuuttoviraston lehdistötiedote 2022. Maahanmuuton tilastot 2021: Ennätysmäärä haki oleskelulupaa työn perusteella. Lehdistötiedote 26.1.2022. Maahanmuuttovirasto. <<https://migri.fi/-/maahanmuuton-tilastot-2021-ennatysmaara-haki-oleskelulupaa-tyon-perusteella>>. Viitattu 30.10.2023.

Maahanmuuttoviraston tilastot 2016. 2015 turvapaikkapäätökset – yksintulleet alaikäiset. Palvelut. Vanhat tilastot. <[https://migri.fi/documents/5202425/6162150/2015+Turvapaikanhakijat+-+yksintulleet+alaik%C3%A4iset+\(fi\).pdf/a1b1f0b7-1ba5-4cae-ad3d-8061577c6d26/2015+Turvapaikanhakijat+-+yksintulleet+alaik%C3%A4iset+\(fi\).pdf?version=1.1&t=1554097259000](https://migri.fi/documents/5202425/6162150/2015+Turvapaikanhakijat+-+yksintulleet+alaik%C3%A4iset+(fi).pdf/a1b1f0b7-1ba5-4cae-ad3d-8061577c6d26/2015+Turvapaikanhakijat+-+yksintulleet+alaik%C3%A4iset+(fi).pdf?version=1.1&t=1554097259000)>. Viitattu 29.10.2023.

Maahanmuuttoviraston tilastot 2023. Turvapaikkahakemukset. Yksintullut alaikäinen. Maahanmuuttovirasto. <<https://tilastot.migri.fi/index.html#applications/23330/49/14?start=624&end=635>>. Viitattu 30.10.2023.

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Ní Raghallaigh, Muireann & Gilligan, Robbie 2010. Active survival in the lives of unaccompanied minors: coping strategies, resilience, and the relevance of religion. *Child and Family Social Work* 15 (2). 226–237.

Opetushallitus 2017. Perusopetukseen valmistava opetus. Esite. <oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetukseen-valmistava-opetus.pdf> Viitattu 27.10.2023.

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. Annettu Helsingissä 30.12.2020. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2020/20201214>>. Viitattu 29.10.2023.

Sisäministeriön tiedote 2023. Sisäministeriössä valmistellaan tiukennuksia kansainväliseen suojeluun. Tiedote 23.10.2023. Sisäministeriö. <<https://intermin.fi/-/sisaministeri-ossa-valmistellaan-tiukennuksia-kansainvaliseen-suojeluun>>. Viitattu 30.10.2023.

Souto, Anne-Mari 2011. Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. Vastuualueet. Maahanmuutto. Sisäministeriö. <<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>>. Viitattu 30.10.2023.

Turvapaikka Suomesta. Luvat ja kansalaisuus. Ilman huoltajaa Suomessa olevan lapsen majoittuminen. Maahanmuuttovirasto. <<https://migri.fi/yksin-suomeen-tulleen-alaikaisen-majoittuminen>>. Viitattu 26.10.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neu-

vottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <[https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/lhmistie-
teiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf](https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/lhmistie-
teiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf)>. Viitattu 23.10.2023.

World Migration Report 2022. Geneve: International Organization for Migration (IOM). <<https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>>. Viitattu 25.10.2023.

Zacheus, Tuomas 2019. Kiusaaminen, syrjintä ja rasismi. Kokemuksia peruskoulussa ja toisella asteella. Teoksessa Janhukainen, Markku & Kalalahti, Mira & Kivirauma, Joel (toim.): Oma paikka haussa. Maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus. Helsinki: Gaudeamus. 137–169.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Annettu Helsingissä 21.8.1991. <<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060#idm46494959186496>>. Viitattu 30.10.2023.

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Yksin turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten kokemuksia yläkoulusta

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Pyydän sinua mukaan tutkimukseen. Tutkin sitä, millaisia ajatuksia yksin turvapaikanhakijoina tulleilla nuorilla on koulunkäynnistä. Pyydän sinua tutkimukseen, koska olet käynyt yläkoulua Suomessa ja olet tullut Suomeen yksin turvapaikanhakijana. Tässä paperissa kerrotaan tutkimuksesta. Tässä paperissa kerrotaan, mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa. Kun olet lukenut tämän paperin, voit kysyä tutkimuksesta kysymyksiä. Sen jälkeen kysyn sinulta, haluatko osallistua tutkimukseen.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Jos et halua osallistua, sinulle ei tule siitä mitään haittaa. Kieltäytyminen tai haastatteluun suostuminen ei vaikuta perheryhmäkodissa elämiseen, koulunkäyntiin tai esimerkiksi oleskelulupaan tai perheenyhdistämishakemukseen. Voit myös keskeyttää tutkimuksen milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Jos keskeytät tutkimuksen tai peruutat suostumuksen, siihen asti kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia kokemuksia nuorilla on yläkoulusta. Tutkimuksessa selvitetään, mitä nuoret yleisesti koulunkäynnistä ajattelevat, millaisia toiveita heillä on kouluun liittyen ja mitkä ovat sellaisia asioita, jotka voisivat tehdä koulunkäynnistä helpompaa. Tutkimuksen tavoitteena on jakaa tätä tietoa yläkoulujen opettajille, jotta he voisivat paremmin auttaa nuoria.

Tutkimuksen toteuttajat

Tätä opinnäytetyötä toteuttaa opiskelija Heikki Simonen. Metropolia Ammattikorkeakoulu ohjaa opinnäytetyötä. Opinnäytetyötä tehdään yhteistyössä Breaking Barriers -hankkeen kanssa. Yhteistyö hankkeen kanssa tarkoittaa sitä, että hanke voi auttaa opinnäytetyöstä saatujen tietojen jakamista koulujen opettajille.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimuksessa haastattelen nuoria koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa sitä, että haastattelen sinua yhden kerran. Haastattelu kestää noin puolesta tunnista tuntiin.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta mitään.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Haastattelujen tulokset julkaistaan opinnäytetyössäni. Opinnäytetyö julkaistaan internetissä Theseus-tietokannassa, jossa kuka vain voi lukea sitä. Opinnäytetyössä ei näy nimeäsi tai muita tietojasi, jos osallistut haastatteluun.

Lisätiedot

Tutkimukseen liittyviä kysymyksiä voi esittää opinnäytetyön tekijälle, opiskelija Heikki Simoselle.

Tutkijoiden yhteystiedot

Opinnäytetyön tekijä

Nimi: Heikki Simonen

Sähköposti:

Puhelinnumero:

Opinnäytetyön ohjaaja

Titteli: Lehtori

Nimi: Taina Konttinen

Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy

Sähköposti:

Puhelinnumero:

Tutkimuksen tietosuojaseloste: Henkilötietojen käsittely tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa käsitellään teitä koskevia henkilötietoja voimassa olevan tietosuojalainsäädännön (EU:n yleinen tietosuoja-asetus, 679/2016, ja voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö) mukaisesti. Seuraavassa kuvataan henkilötietojen käsittelyyn liittyvät asiat.

Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Rekisterinpitäjällä tarkoitetaan tahoa, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot.

Tässä tutkimuksessa henkilötietojen rekisterinpitäjä on

Metropolia
Ammattikorkeakoulu

Toimeksiantaja

Toimeksiantajan nimi:

Muu yhteistyötaho

Yhteistyötahon nimi:

Opinnäyntyöntekijä

Voitte kysyä lisätietoja henkilötietojenne käsittelystä rekisterinpitäjän yhteyshenkilöltä

Rekisterinpitäjän yhteyshenkilön nimi: Heikki Simonen
Organisaatio: Metropolia Ammattikorkeakoulu, opiskelija
Sähköposti:
Puhelinnumero:

Tutkimuksessa teistä kerätään seuraavia henkilötietoja

Henkilötietojen käsittely on oikeutettua ainoastaan silloin, kun se on tutkimukselle välttämätöntä. Kerättävät henkilötiedot on minimoitava, niitä ei saa kerätä tarpeettomasti tai varmuuden vuoksi.

Tutkimuksessa sinulta kerätään seuraavat asiat: nimi, ikä, suostumusasiakirja, haastattelunauhoite.

Teillä ei ole sopimukseen tai lakisääteiseen tehtävään perustuvaa velvollisuutta toimittaa henkilötietoja vaan osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Tutkimuksessa kerätään henkilötietojanne myös seuraavista lähteistä

Tutkimuksessa ei kerätä henkilötietojanne muista lähteistä.

Henkilötietojenne suojausperiaatteet

Henkilötietojasi säilytetään opiskelijan henkilökohtaisella Metropolian verkkolevyasemalla. Henkilötietoihin käsiksi pääseminen edellyttää käyttäjätunnuksen ja salasanan antamista. Salasana on vain opinnäytetyötä tekevän opiskelijan tiedossa. Haastattelujen vastauksia käsitellään myös Excel-taulukkolaskentaohjelmassa ilman haastateltavan henkilötietoja.

Henkilötietojenne käsittelyn tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia kokemuksia nuorilla on yläkoulusta. Tutkimuksessa selvitetään, mitä nuoret yleisesti koulunkäynnistä ajattelevat, millaisia toiveita heillä on kouluun liittyen ja mitkä ovat sellaisia asioita, jotka voisivat tehdä koulunkäynnistä helpompaa. Tutkimuksen tavoitteena on jakaa tätä tietoa yläkoulujen opettajille, jotta he voisivat paremmin auttaa nuoria.

Henkilötietojenne käsittelyperuste

Henkilötietojenne käsittelyperuste on suostumus.

Tutkimuksen kesto aika (henkilötietojenne käsittelyaika)

Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua syksyllä 2023. Haastattelunauhoitetta ja suostumusasiakirjaa säilytetään opinnäytetyön valmistuttua kuusi kuukautta, jonka jälkeen ne hävitetään poistamalla tiedostot lopullisesti.

Mitä henkilötiedoillenne tapahtuu tutkimuksen päätyttyä?

Kuusi kuukautta tutkimuksen päättymisen jälkeen henkilötietosi, suostumusasiakirja ja haastattelunauhoite hävitetään rekisteristä lopullisesti.

Tietojen luovuttaminen tutkimusrekisteristä

Tietojasi ei luovuteta eteenpäin tutkimusrekisteristä.

Henkilötietojenne mahdollinen siirto EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle

Tietojanne ei siirretä/siirretään EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle.

Rekisteröitynä teillä on oikeus

Koska henkilötietojanne käsitellään tässä tutkimuksessa, niin olette rekisteröity tutkimuksen aikana muodostuvassa henkilörekisterissä. Rekisteröitynä teillä on oikeus:

- saada informaatiota henkilötietojen käsittelystä
- tarkastaa itseänne koskevat tiedot
- oikaista tietojanne
- poistaa tietonne (esim. jos peruutatte antamanne suostumuksen)
- peruuttaa antamanne henkilötietojen käsittelyä koskeva suostumus
- rajoittaa tietojenne käsittelyä
- rekisterinpitäjän ilmoitusvelvollisuus henkilötietojen oikaisusta, poistosta tai käsittelyn rajoittamisesta

- siirtää tietonne järjestelmästä toiseen
- sallia automaattinen päätöksenteko nimenomaisella suostumuksellanne
- tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, jos katsotte, että henkilötietojanne on käsitelty tietosuojalainsäädännön vastaisesti

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista ilman lisätietoja eikä rekisterinpitäjä pysty tunnistamaan rekisteröityä, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon, käsittelyn rajoittamiseen, ilmoitusvelvollisuuteen ja siirtämiseen ei sovelleta.

Voitte käyttää oikeuksianne ottamalla yhteyttä rekisterinpitäjään.

Tutkimuksessa kerättyjä henkilötietoja ei käytetä profilointiin tai automaattiseen päätöksentekoon

Henkilötietojen käsittely aineistoa analysoitaessa ja tutkimuksen tuloksia raportointaessa

Teistä kerättyä tietoa ja tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Yksittäisille tutkittavalle annetaan tunnus-koodi ja häntä koskevat tiedot säilytetään koodattuina tutkimusaineistossa. Aineisto analysoidaan koodattuna ja tulokset raportoidaan ryhmätasolla. Koodia-vainta, jonka avulla yksittäisen tutkittavan tiedot ja tulokset voidaan tunnistaa, säilyttää opinnäytetyötä tekevä opiskelija opinnäytetyön tekemisen ajan, eikä tietoja anneta tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille. On kuitenkin mahdollista, että yksittäinen tutkittava on tunnistettavissa koodatusta aineistosta, sillä tutkit-tavien joukko on pieni.

Tutkimusaineistoa, haastattelunauhoitetta ja suostumusasiakirjaa, säilytetään opiskelijan Metropolian verkkolevyasemalla kuusi kuukautta, jonka jälkeen ne hävitetään poistamalla tiedostot.

Tutkimuksessa kerättyjä tietoja ei tulla käyttämään myöhemmin muissa opin-näytetöissä tai tutkimuksissa.

Tutkimuksen nimi: Yksin turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten kokemuksia yläkoulusta

Tutkimuksen toteuttaja: Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy, opiskelija Heikki Simonen (sähköposti, puhelinnumero). Opinnäytetyön ohjaaja: Taina Konttinen (sähköposti, puhelinnumero).

Minua _____ on pyydetty osallistumaan tähän tutkimukseen, jonka tarkoituksena on selvittää, millaisia kokemuksia yksin turvapaikanhakijoina Suomeen tulleilla nuorilla on yläkoulusta. Tutkimuksen tavoitteena on jakaa tätä tietoa yläkoulujen opettajille, jotta he voisivat paremmin auttaa nuoria.

Olen saanut tutkimustiedotteen ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta, ja sen tarkoituksesta. Olen saanut tietoa tutkimuksen toteutuksesta, oikeuksistani sekä tutkimukseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot tutkimukseen liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua tutkimukseen liittyvään tietosuojaselosteeseen.

Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumukseni peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen.

Vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni myös henkilötietojeni käsittelyyn. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

Suostumuksen antajan allekirjoitus:

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus:

Nimenselvennys:

Nimenselvennys:

Alkuperäinen allekirjoitettu tutkittavan suostumus sekä kopio tutkimustiedotteesta liitteineen jäävät tutkijan arkistoon. Tutkimustiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan tutkittavalle.

Opinnäytetyö: Yksin turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten kokemuksia yläkoulusta

Haastattelurunko teemahaastattelua varten

Haastattelurunko on viitteellinen, ja sen tarkoituksena on toimia keskustelun pohjana. Kaikkia kysymyksiä ei välttämättä esitetä kaikille haastateltaville samanlaisina, vaan keskustelun eteneminen vaikuttaa siihen, millä tavoilla teemoja käsitellään. Tarkoituksena on kuitenkin käydä jokainen teema läpi: koti, luokkahuone, muut oppilaat, opettajat. Teemojen tarkoituksena on selvittää, millaisia asioita kuhunkin osa-alueeseen nuoren mielessä liittyy.

1. KOTI

- Mitkä asiat perheryhmäkodissa vaikuttavat koulunkäyntiisi?
- Miltä kouluun lähteminen tuntuu? Miltä koulusta kotiin palaaminen tuntuu?
- Saatko tarvittaessa apua koulutehtävien tekemiseen kotona?

2. LUOKKAHUONE

- Miltä luokkaan tuleminen tuntuu?
- Mitkä asiat luokkahuoneessa helpottavat opiskelua?
- Mitkä luokkahuoneessa vaikeuttavat opiskelua?
- Millainen ilmapiiri luokassasi yleensä on?

3. MUUT OPPILAAT

- Onko sinulla suomalaisia kavereita?
- Millainen suhde sinulla on muihin oppilaisiin?
- Koetko, että kuulut joukkoon koulussa?
- Mitä teet välitunneilla? Ovatko välitunnit koulussa sinusta kivoja?

4. OPETTAJAT

- Millainen on hyvä opettaja? Mitä asioita hyvä opettaja tekee?
- Onko opettajalla vaikutusta siihen, millaista luokassa on?
- Saatko opettajaltasi kannustusta? Missä asioissa?
- Saatko opettajiltasi kritiikkiä? Missä asioissa?
- Jos sinulla on ongelmia koulussa, tiedätkö, kenelle voisit puhua? Onko koulussa opettajia, joille uskaltaisit kertoa ongelmistasi?

YLEISIÄ KYSYMYKSIÄ:

- Mikä koulussa tuntuu vaikealta? Mikä on helppoa?
- Millainen olo sinulle tulee, kun nyt ajattelet peruskoulua?
- Missä olet hyvä koulussa? Missä haluaisi olla parempi?
- Koetko, että voit itse vaikuttaa asioihisi koulussa?
- Saatko kertoa oman mielipiteesi koulussa? Kuunnellaanko sitä?
- Mitkä kolme asiaa muuttaisit suomalaisessa peruskoulussa, jos voisit?